

פרשת השבוע "זיקה" (ובו י' עניינים בביאור הפרשה ופרק "נחשבה")

"בזמורנג" (בעין הסערה)

פרק מ"ח "דודי אינו זמר קונצרטים"

(צילה מבהירה את מערכת הכללים)

לחשוב בהן להדיא לשמה, שאי אפשר לומר שעומדים להשתמש בהם לבגדי כהונה וממילא סתמן לשמה קאי (ואפילו בגט אשה שזנתה שעומדת בפשטות לגירושין לא אמרינן סתמא נכתב לשמה עד שנדע זאת בבירור (יעוין תוס' בזבחים דף ב' ע"ב ד"ה סתם) וא"כ ודאי דבבגדים אין סתמא לשמה לפיכך הוצרכו לומר שבני ישראל עשו את כל הבגדים במטרה אחת בלבד כי כך נצטוו לעשות מפי משה על פי הגבורה ממילא הוי הכל לשמה.

ברם יש להתבונן מה ראייה הביא מהברייתא דמנחות, מאן יימר שהיה איסור כזה לעשות את התבנית ההיכל קודם הקמת המשכן, שהרי עדיין עוד לא היה דמות של בית מסוים שאפשר לומר בזה דאיכא האי לאו דלא לעשות כיוצא בהן, ואם ליכא האי לאו אזדא לכל התירוץ הזה, אלא נראה פשוט שלבעל "משך חכמה" לא היה ספק בכך דהאיסור כבר היה קיים אפילו עוד לפני שהוקם המשכן, ונראה מרגע שלמדו את צורת המשכן וכליו כבר איקבע בעולם שכך היא צורת המשכן וכליו, ובהכי נקבע הלאו לעשות כתבנית היכל ותבנית אולם וכו'.

ברם במנחת חנוך (מצוה רנ"ד אות ט') כתב וזה לשונו "ובגוף הדין דאסור לעשות תבנית המקדש צריך אני להתלמד בו האיך השיעור לאסור, הנה ברש"י בע"ז

א) בעניין איסור עשית תבנית וכלים קודם הקמת המשכן.

איתא בפרשה (שמות פ"א ל"ט פס' א') "ומן התכלת והארגמן ותולעת השני עשו בגדי שרד לשרת בקדש ויעשו את בגדי הקדש אשר לאהרן כאשר ציוה ה' את משה"

ב"משך חכמה" עמד כאן בתמיהה נפלאה כי כאשר מתבוננים בפרטים המובאים בפרשה לא נזכר הלשון שעשו העם כאשר צוה ה' את משה רק בבגדים והלא דבר הוא?

ורצה לתרץ זאת בדרך נפלאה, איתא בגמ' במנחות (דף כ"ח ע"ב) דאסור לעשות תבנית מנורה ותבנית היכל וכו', וילפינן לה מלא תעשון אתי שאסור לעשות כדמות שמש. ברם בבגדי כהונה אין בהם לאו בעשייתן להדיוט ויכול לעשותן הרבה (ברם בשל כלאים יהיה אסור ללבשם רק כהן בעבודתו)

לפי זה יש לומר בפשיטות, דלפיכך לא היה צריך הפסוק לומר שבני ישראל עשו את כל הכלים והמקדש כפי שצווה הקב"ה את משה, דזה פשוט ואין כל מקום חשש שעשו זאת לסיבה אחרת, שהרי לאו גמור בדבר לעשותם לצורך הדיוט. לפיכך המשכן השלחן והמנורה סתמן לשמה קיימי, אבל גבי בגדים אין סתמן עומדים לבגדי כהונה, ולפיכך צריך

מפני מה נאסרו? אלא אם נחלק שבכל דבר שידוע כבר מפי משה רבינו מה צורת המשכן תהיה הרי זה כעומד ובנוי בפועל, ועל כן סבר ה'משך חכמה' שבזה יש איסור גמור, ולפיכך תבנית המשכן וכליו באיסורם עומד ולפיכך סתמן עומד לשמה.

ברם יש לעיין מה עם תבנית המזבח? דברייתא הנ"ל לא הובא שאסור לעשות כתבנית מזבח וצ"ב.

וב'משך חכמה' (יתרו פ' כ' פס' כ') עמד בזה, אמאי לא תני לתבנית מזבח? ורצה הגאון ז"ע לומר דאין באמת איסור לעשות תבנית מזבח, שהרי מצינו פסוק מפורש (יהושע פ' כ"ב פס' י') שבני עבר הירדן בנו מזבח גדול למראה ואמרו (פס' כ"ח) את תבנית מזבח ה' אשר עשו אבותינו לא לעולה ולא לזבח כי עד הוא בינינו וביניכם" ומשמעות הפסוקים נראה שהסכים פינחס עמהם, א"כ מוכח דאין איסור לעשות מזבח ואין הוא נכלל בכלל שאר כלי המשכן שנאסר לעשות כצורתם.

ברם לפי זה תעלה מחדש השאלה, דאם אכן מותר לעשות כעין תבנית מזבח העולה למה לא נאמר בבניין מזבח העולה שבני ישראל עשוהו כדבר ה' ביד משה כפי שנאמר לגבי הבגדים, דהרי אין סתמו עומד לשמה, ושמה לא עשוהו לשמה? ועל זה צריכים אנו את עדות התורה שעשו הכל לשמה ומאי שנא מבגדים?

ובספר "משנת חיים" כתב ליישב והקדים להביא שהגאון בעל משך חכמה בעצמו לא נתיישב לו בבירור טעמו של דבר, אמאי אין איסור בעשיית המזבח, והעלה דאולי משום דמזבח טעון אף בבמת יחיד, דמצינו במתני' (זבחים דף ק"ח ע"א) ר' יוסי אומר וכו', ואינו חייב עד שיעלה לראש המזבח, ר' שמעון אומר אפילו העלה על הסלע ועל האבן חייב. ובגמ' שם [ע"ב] איתא, דר' יוסי סבר דבזמן שהיו הבמות מותרות היו צריכים להקריב דוקא במזבח בבמה,

(דף מ"ג ע"א ד"ה בית ויעוין בטור יור"ד ס"י קמ"א) מבואר דדוקא בית תבנית היכל בארכו וברחבו ורומו, ואם שינה קצת שרי, א"כ קשה מה השיעור לאסור האידנא, דבשלמא דמות חמה ולבנה וארבעה פנים וצורת אדם דהם קיימים תמיד אסורים לעשות כמותם, דהתורה אסרה לעשות צורות המשמשים לפניו יתברך ויתעלה, והם במידה אחת וכו' אבל תבנית מקדש הנה אז בשעה שנאמר המקרא לא היה אז בית המקדש רק המשכן המבואר בתורה, א"כ מצד הסברא היה אסור לעשות תבנית המשכן כיון שהיה משמש לפניו יתברך, ואחר זה כשנגזר המשכן בשעת בנין בית עולמים בודאי אסור לעשות כתבנית בית עולמים, וקודם לכן ידוע דבמשכן לא היה אולם א"כ בודאי דהיה שרי לעשות אכסדרה כמו שהיה רוצה, כי לא הייתה צורת אולם ידועה עד שבאו שמואל ודוד ודרשו תבנית המקדש והכל מיד ה' עלי השכיל.

והנה שלמה המלך עשה רומו של היכל שלושים אמות ואנשי בית שני עשו רומו ארבעים כמבואר בבא בתרא (דף ג' ע"א) ועיין רמב"ם הלכות בית הבחירה (פ"ד הל' ג') א"כ חזינן דנשתנה צורתו מבית ראשון לבית שני וכן בית שלישי שיבנה במהרה בימינו אמן כן יהי רצון, איני יודע צורתו, כמבואר בר"מ שם (פ"א הל' ד') דבוני בית שני עשו מעין דברים המפורשים ביחזקאל, אבל הרבה דברים סתומים הם וכשיבוא משיח והשי"ת יאיר עינינו אז נדרוש מתוך פסוקים תבנית המקדש, אם כן כיון שנשתנה צורתו בכל פעם איזה תבנית תהיה אסורה לנו האידנא, אם תבנית בית ראשון או תבנית בית ראשון או בית שני וכו' יעוין מה שהאריך בזה.

וא"כ צ"ע לעניין האיסור, דבשלמא כאשר היה המשכן קיים נאסר כבר לעשות צורתו, אבל הכא עדיין היה לפני ההקמה

למזבח ממילא אין זה בכלל דמות משמשי, אבל אם יעשה בזמן המשכן מזבח נחושת כפי שהיה במשכן יעבור על האיסור כיון שלא מצינו כדוגמתו שהיה ראוי להקריב בבמות, שהרי אינו מחובר לבמה, לפי זה יהיה איסור לעשות כדוגמתו כפי שכן ההלכה בעשיית כל כלי המקדש.

ברם אין כל תמיהה למה לא נשנה האיסור לעשות מזבח הנחושת בברייתא דמנחות וע"ז, דבזה נוכל לומר דכל האיסור היה שייך רק בזמן שהיה המשכן קיים, אבל לאחר שנגנז המשכן לא קיים האיסור הנ"ל כפי שהעלה במנ"ח שהבאנו לעיל, דאיסור עשיית תבנית המקדש היה בכל זמן שהיה המקדש קיים ובזמן מקדש ראשון היה האיסור כדוגמת בית ראשון, ובזמן בית שני היה האיסור לפי תבנית בית שני, ולאחר מיכן באמת צ"ע לפי איזה בנין נתחייב, והעלה בצ"ע אם שייך לחייב כי הרי אין לנו מושג איך יראה המקדש השלישי, ולפי איזה דמות נקבע אחרי שמשנתנה מזמן לזמן, ולא כ"ש במשכן שנגנז לחלוטין, לפיכך לא הוזכר בברייתא.

ברם כל זה נאמר רק לאחר שנגנז המשכן אבל בשעת עשיית המשכן אף שעדיין עוד לא הוקם כיון שעומד הוא להיות מוקם אסור לעשות מזבח אדמה שהרי אין לו היתר בבמה, וכיון שכן היה המזבח דוגמת שאר כלי המשכן שאסור לעשות כצורתם, לפיכך לא היה צריך לכתוב במזבח כאשר ציווה ה' את משה הואיל ואסור לעשות כתבנית צורת מזבח הנחושת שהוא מטלטל, וממילא כשעשהו היה סתמו לשמה, רק מזבח אבנים שהיה במקדש שהיה דוגמתו בבמה בזה אין איסור לעשות כדוגמתו וכצורת מזבח וזה עשו גם בזמן יהושע ולפיכך לא נאמר בזה איסור ודו"ק היטב.

דאלי"כ אינו נחשב העלאה לקרבן ולחייבו בשחוט חוץ בזמן איסור, ואילו ר' שמעון סבר דאין במה צריכה מזבח והוא הדין אם שחט על גבי סלע או אבן בחוץ חייב משום שחוט חוץ.

וקיימ"ל כר' יוסי דמעלה בחוץ חייב רק אם מעלה על גבי המזבח וכן בבמה צריך שיקריב דוקא על גבי מזבח, והכי איתא ברמב"ם (ריש הלכות מעשה הקרבנות) לפי"ז נמצא דמזבח אינו דומה לשאר כלי המקדש שהיו משמשים רק בבית המקדש, ולפיכך נאסר לעשות כדוגמתם להשתמש בהם, אבל מזבח נוהג לא רק בבית המקדש אלא גם בבמה, לפיכך אינו בכלל איסור עשיית משמשים.

וברמב"ם בסה"מ (מצות עשה כ') כתב "אמנם אמרו מזבח אדמה תעשה לי, פשטיה דקרא, הנה הוא מדבר בשעת היתר הבמות שהיה מותר לנו בזמן ההוא שנעשה מזבח אדמה בכל מקום ונקריב בו, וכבר אמרו ע"ה, כי עניין זה שהוא שצווה לבנות מזבח שיהיה מחובר בארץ ושלא יהיה נעתק ומטלטל כמו שהיה במדבר".

ונראה לבאר כוונת דבריו, דלפי מאי דקיימ"ל כר' יוסי דגם בבמה צריכים לעשות צורת מזבח לפיכך כתב הרמב"ם דלפי"ז יש לפרש את הפסוק שמזבח אדמה דלא קאי אמזבח של המקדש אלא מזבח שבבמה, ועל זה נאמר דבעי שיהיה מחובר באדמה ולא כמזבח הנחושת שהיה במשכן שאינו ראוי להקריב עליו בבמה בזמן היתר הבמות.

לפי יש לבאר דהואיל וכתב המשך חכמה דהיתר לעשות מזבח מחוץ למקדש ואינו בכלל האיסור הואיל ויש מזבח עולה דוגמתו בבמה, ולפיכך אינו נחשב בדמות משמשי. ברם כל זה מיירי בסוג מזבח שמחובר לאדמה אשר היה כדוגמתו בבית המקדש, דכיון שמותר לעשות כזה מזבח בזמן היתר הבמות כיון שאף הוא נצרך

שלשה עניינים נפלאים, כמו שתקנו בברכה ראשונה של אמצעיות... כנגד השלשה כחות והם השכל הטבעי, והשכל הקנוי, והשכל הנאצל הנקרא חנון. והזכירם בתפלה המסדר אותה **דעה ובינה והשכל**".

ובמחזור ויטרי סי' פ"ט כתב: **"בינה דעה חכמה והשכל"**, ובפירוש התפילות לר' יהודה בר יקר (בברכת אתה חונן) כתב: "ולכך אמר וחננו מאתך **דעה וחכמה ובינה והשכל**, והרב ר' משה לא כתב חכמה בברכה זו, נראה שהשכל הוא במקום חכמה", ובפירוש על הקדושה כתב: "והיינו דאמרן בתפלה וחננו מאתך **דעה ובינה חכמה והשכל**... ויש שאין אומרים שם חכמה אלא **דעה ובינה והשכל**, כי השכל בכל מקום במקום חכמה", ובפירוש על קל אדון כתב: "ולכך אמרין בשמונה עשרה וחננו מאתך **דעה בינה והשכל**, ואינו אומר חכמה כי היא השכל" משמע שהכריע כמו הגירסא דידן.

וכן היה נוסח המקובלים הראשונים, הן אשכנזים הן ספרדים, כן הוא **בעבודת הקודש** (לרבינו מאיר בן גבאי) שער העבודה פ"י, וכן הוא בספר **אגודת אזוב** (למקובל ר"י האזובי מקוסטנטינא) בערבית של מוצאי שבת, וכן הוא בפרדס רמונים **להרמ"ק** שער י"ב ריש פ"ג, ובאור יקר חי"ג עמ' רכ"א, וכן הוא בספר מקור חיים **למהר"ש ויטאל** דף כ"ו סוף טור ב', וכן הוא **בכל סידורי הספרדים הישנים** עד שנת ת"ק.

ובשער הכוונות להאריז"ל כתב שבשם הוי"ה שבחתימת ברכה זו "תכוין שע"י המשכת הטל הזה במלכות יושפע לך מן השם הנזכר חכמה בינה ודעת להבין ולהשכיל בתורה היטב", וכתב בהגהת המהר"ש ויטאל שם: "אמר שמואל, נלע"ד מכאן שצ"ל בנוסח ברכה זו **חכמה בינה דעת והשכל**, כנראה מדברי הרב", (וזוהו כעין נוסח רס"ג והמחזור ויטרי ור' יהודה בר יקר, אלא שהסדר שונה, וגם שהם כתבו "דעה" והוא כתב "דעת").

ובסידור חמדת ישראל כתב המהר"ש ויטאל לומר רק חכמה בינה ודעת, וכ"כ הכף החיים סי' קט"ו סק"ב בשם כמה מקובלים, ונוסח זה נתקבל כמעט אצל כל הספרדים וקהילות החסידים.

אכן ראייתו של מהרש"ו לכאורה תמוהה מאוד, כי אביו המהר"ח כתב רק לכוין למידות חב"ד, ושפיר י"ל דכוונתו שמידות אלו רמוזות במילים "דעה בינה והשכל", שדעה היא דעת, והשכל הוא חכמה, ואדרבה ממה שלא כתב המהר"ח להדיא

מהרה"ג החו"ב בעל ויברך דוד שליט"א

(ב) מקורו של הנוסח "וחננו מאתך חכמה בינה ודעת"

וימלא אתו רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת ובכל מלאכה (לה, לא)

כידוע יש בברכת אתה חונן שינוי בולט בין נוסח אשכנז לנוסח ספרד, שנוסח אשכנז הוא: "וחננו מאתך דעה בינה והשכל", ונוסח ספרד הוא "וחננו מאתך חכמה בינה ודעת", כך הוא בנוסח 'ספרד' החסידי, וכן הוא בנוסח הספרדים ועדות המזרח, אמנם יש לדעת שהנוסח הקדום **בכל ישראל** היה "דעה בינה והשכל" או נוסח דומה לזה, והנוסח "חכמה בינה ודעת" הוא נוסח חדש שנכנס לסידורים רק לפני כ-280 שנה, ונתבונן מעט על הנוסח המקורי בזה והשתלשלותו עד ימינו.

בבה"ג הלכות ברכות פ"ד כתב: "מאי מעין שמונה עשרה, רב אמר מעין כל ברכה וברכה ובקשה בכל אחת ואחת, כגון אתה חונן לאדם דעת חננו מאתך **דעה והשכל**", ובסידור **רב עמרם גאון** כתב: "וחננו מאתך **דעה בינה והשכל**", ובסידור רס"ג כתב: **"דעה וחכמה בינה והשכל"**, ובפירוש רבינו חננאל ברכות כ"ט ע"א כתב: "ואומר ברכה רביעית חננו מאתך **דעה בינה והשכל**" (הובא באו"ז ח"א סי' צ'), ובסידור ר' שלמה בר נתן מסג'למאסה הנוסח הוא "וחננו מאתך ה' אלקינו **דעה בינה והשכל** ומענה לשון".

וכן בסדר התפילות שברמב"ם לפי כתבי יד מדוייקים הנוסח הוא "דעה בינה והשכל", וכן כתב ר' יהודה בר יקר בשמו, כדלהלן, (וברמב"ם הישנים כתוב: "דעה חכמה ובינה והשכל"), וכן הוא בפירוש התפילה לרוקח, אמנם בספר השם להרוקח (עמ' ק"צ) "לכך אומרים וחנינו מאתך **בינה דעה והשכל**", וכן בפירוש המאירי לאבות פ"ג כתב "דעה בינה והשכל", וכ"כ בחיבור התשובה להמאירי, וכ"כ רבינו דוד הכוכבי בעל ספר הבתים בספר מגדל דוד ספר מצוה במצוה י"ג: "והוא אומר אתה חונן לאדם דעת... ומלמד לאנוש בינה... וחננו מאתך **דעה בינה והשכל**", וכן כתב בספר העיקרים מאמר א' פרק ט"ז, וז"ל: "ועל כן נתקנה ברכת אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה... ובעבור זה היתה התפלה כוללת הכל וחננו מאתך **דעה ובינה והשכל**", וכן הוא באבודרהם, וכ"כ בדרשות ר"י **בן שועיב** פ' שופטים (ד"ה והנה עלה) וז"ל: "שהאדם נטע השם שכל בלבו וחנן לו הדעת ולמד לו בינה שהם

חכמה ובינה ודעת להבין כל התורה, אמר שמואל מכאן יש ראייה להזכיר בברכה זו שלש לשונות חכמה ובינה ודעת, עכ"ל. ולא הזכיר גם לתיבת "והשכל" כמ"ש בהגהתו לשער הכוונות. וכ"ה בספר חמדת ישראל בכת"י. וכנראה שכאן דק וקבע כן להדיא, וכמ"ש שצריך להזכיר בברכה זו שלש לשונות חב"ד, וכ"כ הרב המגיה בחמדת ישראל שם עי"ש, ובספר שער הכוונות שבכת"י הרח"ו ז"ל בעצמו הגירסא היא יושפע גם לך מן השם הנזכר חכמה ובינה ודעת להבין כל התורה, ולא גריס כמו גירסת שער הכוונות הנדפס "להבין ולהשכיל", וממילא אין מקום לדיוקו של מהרש"ו בהגהתו שם בשער הכוונות. ולעולם העיקר בדעתו הוא כמ"ש בסידורו חמדת ישראל. וכנראה שמרן הרש"ש ז"ל קבע נוסחתו בסידורו כפי מ"ש הרש"ו ז"ל בחמדת ישראל...".

"והנה לענין סיכום דעת האר"י ז"ל בזה: מחד גיסא, הרי הגירסא המקורית בסידורים הקדמונים ובאבודרהם היא כסידור הספרדים הנדפס בוינציה בשנת רפ"ד, דעה בינה והשכל, שעל נוסחתו בסתמות סמך הרח"ו ז"ל את ידיו. וכן גרס בסידור הר"י צמח ז"ל כת"י ודפוס, ובסידור הרמ"ז כת"י. והגם שבהרבה סידורים של האר"י ז"ל שבכת"י, ובכל סידורי הרש"ש ז"ל הגירסא חב"ד, הנה אין לגירסא זו מקור מפורש בדברי האר"י ז"ל, שהרי לא הגיה כן בדרוש נוסח התפלה, לשנות מגירסת סידור הספרדים דשנת רפ"ד. אולם הרי מצאנו להרש"ו ז"ל שדייק מלשון שער הכוונות שהנוסח צ"ל חב"ד, וכמ"ש בסידורו חמדת ישראל כנ"ל. וכבר הערנו שאין הדברים מוכרחים שלזה כיוון רבינו האר"י ז"ל. אולם נראה שעל זה הסתמכו הרש"ש ז"ל והמקובלים האחרונים בקביעת הנוסח חב"ד...".

"ובסידור תפלת ישרים שהוציא לאור ג"ע החיד"א ז"ל, הגירסא דעה בינה והשכל. ועיין שיורי ברכה (או"ח סימן רצ"ד), שהעתיק כן מסידור רב עמרם גאון. אולם בסידור הרש"ש ז"ל שהתפלל בו ג"ע החיד"א ז"ל כל ימיו, שהוא מכת"י הר"י דרעי ז"ל סופרו של מרן הרש"ש ז"ל, הגירסא חב"ד. ולא העיר ג"ע דבר בזה בגליון הסידור לשנות או לתקן".

"והנה גם מצד משמעות הלשונות, נראה דדעה בינה והשכל הם הם חכמה בינה ודעת, מתתא לעילא, דהשכל הוא כינוי לחכמה, כמ"ש הרמ"ק בפרד"ס (בשער ערכי הכינויים, פרק כ"א בערך שכל טוב). ושו"ר שכ"כ מפורש בפרד"ס (בשער

לומר חכמה בינה ודעת מוכח שהסכים לנוסח הנהוג בכל ישראל, ומלבד זה תמוה לומר שהאר"י ז"ל חידש מדעתו נוסח שאין לו שום מקור קדום, ואכן מקובלים רבים לא קיבלו את דעת המהרש"ו, ובחלק מסידורי האר"י ז"ל הנוסח דעה בינה והשכל, וכן הוא במשנת חסידים, (עיין מה שהאריך בזה), ולכאורה כיון שאין שום ראייה ברורה שהאר"י שינה מהנוסח הקדום, מוטב גם למתפללים בנוסח האר"י לומר "דעה בינה והשכל" כנוסח כל הגאונים והראשונים וכמנהג כל ישראל מדור דור.

וזה לשון הגרי"מ הלל שליט"א ב'מקבציאל' קובץ ל"א עמ' קכא - קכג:

"הנה בסידור הספרדים הנדפס בוינציה בשנת רפ"ד הגירסא **וחננו מאתך דעה בינה והשכל** וכגירסת האבודרהם, וכן הוא בסידורים הנדפסים שם בשנת ש"ה ש"ו ותצ"ח, וכ"ה בסידורים הנדפסים באמשטרדם בשנת תכ"א תע"ה ת"ק, ובסידור בית עובד, וכ"ה בסידור הר"י צמח ז"ל בכת"י ובנדפס, וכ"ה בסידור האר"י של הרמ"ז כת"י, אולם ישנם סידורים של האר"י בכת"י הגורסים חכמה בינה ודעת, וישנם שגורסים חכמה בינה דעת והשכל (כ"ה בסידור עבודת התמיד). ובסידור האר"י הנדפס בזאלקווא הגירסא היא דעה בינה והשכל. ובנוסחא אחרונא שם הביא הגירסא חכמה בינה ודעת. אבל בכל סידורי מרן הרש"ש ז"ל שבכת"י ובדפוס, הגירסא היא חכמה בינה ודעת. וכ"ה בסידור חוקת עולם".

"ועיין בשער הכוונות בכוונת ברכת אתה חונן (דף ל"ו ע"ב) שכתב וז"ל: ותכוין שעל ידי המשכת הט"ל הזה במלכות, יושפע לך מן השם הנזכר חכמה בינה ודעת להבין ולהשכיל בתורה היטב עכ"ל. וכתב שם מהר"ש ויטאל ז"ל בהגהתו (מובא בהגוב"י אות י"א) וז"ל: אמר שמואל נלע"ד מכאן שצריך לומר בנוסח ברכה זו חכמה בינה דעת והשכל, כנראה מדברי הרב ז"ל, עכ"ל. ועיין בספר שלמי ציבור שהביא דבריו, ונראה שכך הסכים. ולענ"ד דראיית הרש"ו ז"ל אינה ראייה גמורה, דאין נראה משם שכוונת הרב ז"ל ללמד מהו הנוסח, אלא להודיע הכוונה. ואכן הר"י צמח ז"ל, שהוא מנאמני בית הרח"ו ז"ל וממעתיקי השמועה של תורת האר"י ז"ל, בסידורו הביא הכוונה הנ"ל בלי לשנות הגירסא".

"שוב ראיתי בסידור חמדת ישראל של הרש"ו ז"ל הנדפס, דכתב שם וז"ל: ותכוין כי ע"י המשכת הט"ל הזה במלכות יושפע גם לך מן הט"ל הנזכר

ולמעשה ודאי אין אני הקטן כדאי להביע דעה בדבר שעמדו בו הררי עולם, רק רציתי להציג את הדברים כהווייתם.

"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה מהרה"ג רבי בניהו כהן שליט"א.

פרשת ויקהל

ג) נדבת הנשים למשכן וסיוען בעשייתו

א בתחילת הפרשה מתארת התורה את אופן הנדבה למשכן, ובלשון הפסוק (שמות לה, כב):
 "וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים כָּל נְדִיב לֵב הֵבִיאוּ חָח וְנָזָם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל כְּלֵי זָהָב וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר הֵנִיף תְּנוּפֶת זָהָב לַיהוָה. וכתב הרמב"ן: "וטעם ויבואו האנשים על הנשים - בעבור כי הנדבה בתכשיטין היא מצויה אצל הנשים יותר, וכלן היו להן, ופרקו מזמיהן וטבעותיהן מיד, ובאו תחלה, והאנשים אשר נמצאו להם הביאו עמהם, כי טעם על הנשים שהן היו שם בראשונה והאנשים נטפלו להן". כלומר, שהנשים הזדרזו ובאו לפני הדברים, ותרמו את תכשיטיהן למשכן.

ובספר תולדות יצחק [לרבי יצחק קארו, דוד הבית יוסף] הקשה: "ויש להקשות על דבריו, שהרי אמרו חכמים ז"ל (ב"ק קיט, א) שאסור ליקח צדקה מן הנשים אלא דבר מועט, ואפילו פקדון אסור לקבל מהן, ואיך קבלו מהן תכשיטין, ועוד שהכתוב אמר כל נדיב לב הביאו חח ונזם, נראה שהאנשים הביאוהו ולא הנשים. אבל פירוש הכתוב שהאשה אי אפשר [לה] לתת תכשיטיה אם הביאתם מבית אביה, וכ"ש אם נתנם הבעל לה, וגם הבעל אי אפשר לתתם לאחרים שהרי נתנם לה, ולכן הסכימו האנשים עם הנשים שיתנו תכשיטין שלהן, אבל מפני כבוד בעליהן שיוליכוהו האנשים בידם ומהם יקבלו התכשיטין, וזה הוא

הנתיבות ריש פרק ג'), שגרס דעה בינה והשכל, ופירש שהם דעת ותבונה וחכמה, ממטה למעלה..."

"ואם באנו להכריע בדבר זה, הנה מצד אחד יש כאן נוסח סידור ספרדים משנת רפ"ד ומהר"י צמח והרמ"ז בסידוריהם הגורסים דעה בינה והשכל, כמנהג הסידורים הקדמונים. וכן נראה שגרס הרב משנת חסידים (במסכת תפלת האצילות פרק י' משנה ג'). אולם מאידך יש הכרעת הרש"ו ז"ל והסכמת הרש"ש ז"ל והמקובלים והפוסקים האחרונים לומר חב"ד. ונראה מסתבר דלא היה הרש"ו ז"ל משנה מנוסח אביו הרח"ו ז"ל, ובודאי ששמע אותו מתפלל בנוסחתו הקבוע כאשר היה הוא השליח ציבור במנין שבביתו, וכמ"ש בשו"ת באר מים חיים (סימן י"ט). (והגם שכתב חידושו בלשון "נלע"ד", היינו לענין ההכרעה למעשה, אבל לעולם בודאי סמך על מנהג אביו). ואפשר שעל זה סמך הרש"ש ז"ל שכ"ה עיקר דעת הרח"ו ז"ל והאר"י ז"ל. ועל כל פנים כיון שיש כאן הכרעת הרש"ו ז"ל ומרן הרש"ש ז"ל המסכימים לגירסת חכמה בינה דעת, וכנראה שטעמם על פי דרך הסוד שכן צריך, כן נראה לן להכריע. ועל כל פנים האומר בנוסח דעה בינה והשכל לא הפסיד".

עד כאן לשונו של המקובל הגרי"מ הלל שליט"א.

אמנם מה שכתב שמסתבר שהמהרש"ו שמע את אביו מתפלל בנוסח זה, הוא דחוק מאוד, דא"כ למה היה לו להסתמך רק על דיוק בלשון אביו, שאינו מוכרח כ"כ, טפי הוה ליה לאסהודי שכך שמע בפירוש, וגם הלשון "נלע"ד" משמע להדיא שמהרש"ו חידש דבר זה מדעתו, ומה שכתב שנקט לשון זו רק לענין ההכרעה למעשה, צ"ע, דלכאורה מעשה רב של מהרח"ו היה עדיף טפי לסמוך עליו למעשה, דהא ודאי עשה הכל כפי הוראות רבו הגדול האריז"ל.

סיכום: נוסח כל הגאונים והראשונים בלי יוצא מן הכלל היה: וחנונו מאתך דעה בינה והשכל, או כעין זה, וכן היה נוסח כל הסידורים הספרדיים עד שנת ת"ק, וכן כתבו כל המקובלים שלפני האריז"ל, ובפשוטו היה נראה שגם דעת האריז"ל כן, וכן דעת המשנת חסידים ועוד הרבה מקובלים שהלכו בעקבות האריז"ל.

אולם המהר"ש ויטאל חידש שלשיטת האר"י צריך לומר חכמה בינה דעת והשכל, ובמקום אחר כתב שצריך לומר רק חכמה בינה ודעת, והסכימו לזה הרש"ש ועוד מקובלים אחרונים, אמנם אין לנוסח זה שום מקור קדום.

מאשר ידבנו וגו', ואולי שנתכוין הכתוב לרבות ג' פרטים שישנם בהדרגה משונה בדין הצדקות מכל ישראל והם היתומים והנשים והשוע, היתומים כמו שאמרו במסכת בבא בתרא (ח, א) אין פוסקים צדקה על היתומים ואם לעשות להם שם מותר, הנשים כמו שאמרו בסוף מסכת בבא קמא (ק"ט, א) שאין לוקחים מהנשים אלא דבר מועט, ואמרו עוד שם כי מועט ומרובה הוא לפי ערך מה שהם הנשים וכמעשה רבינא שלקח שרשרות זהב מהם ואמר כי בערך בני מחוזא דבר מועט הוא, שוע כמו שאמרו בבבא בתרא (שם) שאסור לגבאי צדקה לתובעו ולגבות ממנו וכו' וכמעשה הובא שם (תענית כד, א) עוד שהיו נשמטים הגבאים מהתראות לפניו לבל יהיה מצר לעצמו ויתן מה שאין בו כח ליתן. והנה בנדבת המשכן אמר ה' למשה שיקח מהג' הנזכרים, והוא מה שריבה בג' הריבויים יתומים נשים שוע, את לרבות הנשים, כל לרבות היתומים, איש אשר ידבנו לבו זה שוע כמשמעו שמשלתם יקח אפילו דבר גדול:

ויש טעם בדבר על פי דבריהם ז"ל (תנחומא) שאמרו כי המשכן הוא כפרה על מעשה העגל, עוד אמרו (שמות רבה פרשה לג) וזה לשונם אמר משה לפני ה' וכי ישראל יכולין לבנות משכן אמר לו מהקטן שבהם כו' כי המן היה מוריד לישראל אבנים טובות ומרגליות עד כאן. וגם אמרו (תנחומא) כי מביזת מצרים נטלו קטן שבכולם משא מ' חמורים כסף וזהב ואבנים טובות וכו' [א.ה. ויעויין בכורות (ה, ב)]. ואמרו (שיר השירים רבה פסוק תורי זהב) עוד שביזת הים גדולה מביזת מצרים, הרי שהיה לישראל עושר מופלג, ולפי זה יש טעם נכון לשלשתם כי לא אמרו אין לוקחים מהיתומים אלא במקום שאין בו שם ולא

שאמר ויבואו האנשים על הנשים שכך הסכימו בעל ואשתו אבל האנשים הביאוהו".

וכעין זה כתב הספורנו בפירושו: "עם הנשים המתנדבות באו האנשים שלהן להסכים בנדבה, כדי שיקבלו הגבאין מהן, שאין מקבלים מן הנשים אלא דבר מועט (בבא קמא ק"ח, ב)". [וכמו כן כתב השפתי חכמים בשם הנחלת יעקב].

אלא שיש להעיר, שלכאורה אותם תכשיטים נחשבו כדבר מועט עבור ישראל, שהרי בגמרא בריש בכורות (ה, ב) בנוגע למצות פטר חמור איתא: "שאיין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים", ואם כן אותם תכשיטים ודאי נחשבים כדבר מועט [וכמו שמצינו בגמרא (ב"ק שם) שרבינא לקח שרשראות זהב ואמר שביחס לעושרם של בני מחוזא נחשב הדבר כמתנה מועטת].

ונראה שבספר פנים יפות עמד גם כן בהערה זו, ועל כן לא ביאר בפשט הכתוב שזהו מצד שאין מקבלין מן הנשים [שמבואר כן להלכה באהע"ז (פו, א) וביו"ד (רמח, ד)], אלא ביאר שזהו מצד שאשה אינה יכולה למכור תכשיטיה בלא רשות בעלה, והאיש אינו יכול למכור בלא רשות אשתו [כמבואר באבן העזר (פה, ב)].

על כל פנים, העולה מדברי האחרונים, שנשים לא היו יכולות להתנדב לבנין בית המקדש בלא הסכמת בעליהם, או מצד שזהו מתנה מרובה, או מצד שזהו תכשיטים.

ב. אמנם באור החיים הקדוש (שמות כה, ב ד"ה מאת כל איש) כתב: "עוד נראה בדקדוק אומרו ג' ריבויים אלו מאת כל איש שלא היה לו לומר אלא

ג. והנראה לומר, שהנה נחלקו רש"י והרמב"ן אימתי היה ציווי מלאכת המשכן. דעת רש"י (לא, יח) שמעשה העגל קדם לציווי מלאכת המשכן, וכלשונו: "מעשה העגל קודם לציווי מלאכת המשכן ימים רבים היה, שהרי בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות, וביום הכפורים נתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל, ולמחרת התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן". ואילו דעת הרמב"ן בתחילת הפרשה (לה, א) היא שציווי המשכן קדם למעשה העגל.

ובאמת שנחלקו בדבר הזוהר הקדוש והמדרש, ובעוד שבמדרש רבה (ויקהל פרשה מח אות ו) ובתנחומא [שהובא באור החיים] מבואר כדברי רש"י; בזוהר הקדוש (ויקהל קצה, א) מבואר כדברי הרמב"ן, ומדבריו עולה שהיו שני ציוויים שונים בעשיית המשכן. וזה לשון הזוהר: "תא חזי מה כתיב בקדמיתא (שמות כה, ב) מאת כל איש אשר ידבנו לבו לאכללא כלא, בגין דבעא קודשא בריך הוא למעבד עובדא דמשכנא מכל סטרין במוחא וקליפה, ובגין דהוו אינון ערב רב בגווייהו אתמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו לאכללא לון בינייהו דישראל דאינון מוחא, וכלהו אתפקדו, לבתר סטא זינא לזיניה ואתו אינון ערב רב ועבדו ית עגלא וסטו אבתרייהו אינון דמיתו וגרמו לון לישראל מותא וקטולא, אמר קודשא בריך הוא מכאן ולהלאה עובדא דמשכנא לא יהא אלא מסטרא דישראל בלחודייהו, מיד ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו', וכתוב בתריה קחו מאתכם תרומה ליי, מאתכם ודאי ולא כקדמיתא דכתיב מאת כל איש אשר ידבנו לבו, ויקהל משה וגו', מאן אתר כניש לון אלא בגין דהוו אינון ערב רב בינייהו אצטריך משה לאתכנשא לון וליחדא לון

כפרה אבל במקום שיש אחד מהם כמשכן לוקחים מהם, והנשים גם כן במקום כפרה לוקחים מהם, ועוד שהגם שיתנו דבר גדול בערך עושרם המופלג דבר קטן יחשב, והשוע גם כן לצד רוב העושר לא יעשה בו רושם כל מה שיתן לנדבת המשכן אפילו יתן כל הצריך למשכן, ודקדק לומר תקחו את תרומתי לומר שלא התיר לקחת מהדרגות הנזכרים מאת כל איש וגו' אלא את תרומתי שהיא תרומת המשכן לטעמים שפירשנו". ועולה מדבריו שהיה מותר ליקח מהנשים תרומה למלאכת המשכן, כיון שהיה בזה כפרה [ואף שנשים לא חטאו בעגל, אבל עשיית המשכן היה בה כפרה].

[ובדרך אגב, ניתן ללמוד מדבריו להליץ בעד המנהג ליקח צדקה מנשים בלא ידיעת הבעל, שכבר עורר בזה בעזר מקודש (אהע"ז פו), על פי דברי השולחן ערוך (יו"ד רמח, ד), שאולי אם נעשה כן בדרך כפרה, מותר. ויעויין בפתחי תשובה (שם, ג) מה שכתב בשם הנודע ביהודה].

אלא שבמשך חכמה (תרומה שם) כתב: "פירוש, "מאת כל איש", ולא מאת כל אשה, שמאשה שיש לה בעל אין מקבלין גבאי צדקה דבר מרובה, כדתינא סוף בבא קמא (דף קיט, א). ובפרק קמא דשקלים דורש לזה על תרומת שקלים, ונשים וקטנים אין שוקלין".

ויש לדקדק במה נחלקו המשך חכמה ושאר האחרונים עם האור החיים. ועוד יש להתבונן, למה הוצרך הכתוב לומר מאת כל איש ולמעט אשה מנדבת המשכן, והלא בלאו הכי אי אפשר לקבל מאשה נדבה בלא רשות בעלה, כמו שמבואר בסוף בבא קמא.

ד. ונראה לומר בדעת הזוהר והרמב"ן שהמשכן בתחילה נועד להיות מקום השראת שכינה, וכשם ששלמה המלך ביקש בתפילתו (מלכים א' ח, מא – מד): "וְגַם אֶל הַנְּכָרִי אֲשֶׁר לֹא מֵעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל הוּא וְבָא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה לְמַעַן שְׁמֹךְ. כִּי יִשְׁמְעוּן אֶת שְׁמֹךְ הַגָּדוֹל וְאֶת יְדֹךְ הַחֲזָקָה וְזָרְעֶךָ הַנְּטוּיָה וְבָא וְהִתְפַּלֵּל אֶל הַבַּיִת הַזֶּה. אַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם מִכּוֹן שַׁבְּתֶךָ וְעֲשִׂיתָ כְּכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנְּכָרִי לְמַעַן יִדְעוּן כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ אֶת שְׁמֹךְ לִירְאָה אֶתְךָ כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלִדְעַת כִּי שְׁמֹךְ נִקְרָא עַל הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בְּנִיתִי"; כך היה צריך להיות המשכן בתחילה.

ועל כן לא היתה בעיה שהערב רב יתרמו לעשיית המשכן, שכן הוא מיועד גם עבורם. אמנם לגבי נשים, אף שמצד הסברא של אין מקבלין מנשים לא שייך לאסור, כיון שזה נחשב דבר מועט, או כיון שלא היה במדבר דין זה, שהרי הנשים לא היו ניזונות מבעליהן [וכמו שכתב הפנים יפות לבאר את הפסוק בהמשך הפרשה (לה, כה): "וְכָל אִשָּׁה חֲכַמַת לֵב בְּיָדֶיהָ טוֹו וַיָּבִיאוּ מִטָּוָה אֶת הַתְּכֵלֶת וְאֶת הָאֲרָגָמָן אֶת תּוֹלְעַת הַשָּׁנִי וְאֶת הַשֵּׁשׁ", שיכלו הנשים להקדיש את מעשי ידיהן כיון שלא ניזונות מבעליהן], אך כיון שהפסוק דיבר על ציווי לדורות, שאז יהיה שייך את הדינים הללו, אמר הכתוב בפירוש שנשים לא ינדבו למלאכת המשכן.

אלא שלאחר שחטאו ישראל בעגל, בשל הַחֲטָאת הערב רב, השתנה הענין לגמרי. מעתה הקמת המשכן היתה להורות שהקב"ה מחל לישראל על חטא העגל, והסכים להשרות שכינתו ביניהם, ועל כן אין אפשרות לערב רב להיות שותפים בהקמת המשכן. ומאידך גיסא, יכולים הנשים להתנדב למלאכת המשכן, או מצד כפרה לפי האור החיים,

מביניהו". והיינו שבתחילה הסכים לקבל הקב"ה נדבות למשכן אף מהערב רב [ודלא כהירושלמי (ריש תרומות, א, א) שדרש מלשון הכתוב "ויקחו לי תרומה" פרט לגוי, ואולי יש לחלק בין גוי לערב רב], ולאחר חטא העגל שנגרם מהערב רב, אמר הקב"ה למשה שיפריש את הערב רב מביניהם ויקח נדבות למשכן רק מבני ישראל. ומבואר מדברי הזוהר שציווי המשכן קדם לחטא העגל, אלא שהיו הציוויים שני ציוויים שונים [ובעיקר הציווי שנצטווה משה להפריש את הערב רב מישראל, יעויין בשער הפסוקים (תחילת פרשת שמות ד"ה ובזה תבין טעם ואילך) שביאר ענין זה בפרטות].

ובאמת שבדברי הזוהר והרמב"ן מיושבת קושיה עצומה מאוד, שקשה על שיטת רש"י, שמשמע מדבריו שבגלל חטא העגל זכו לבניין המשכן, ונמצא שלולא חטא העגל לא היו זוכים להשראת השכינה שבמשכן. והספורנו (שמות כ, כא; וביתר ביאור שם כד, יח) תירץ שלולא חטא העגל היו יכולים להקריב בכל מקום, ודבריו תמוהים [וכמו שתמה על זה בשם משמואל (תרומה שנת תרע"ב)], שהרי במשכן היתה גם השראת שכינה, [ואין זה נוגע למחלוקת הרמב"ם והרמב"ן מה היתה עיקר מטרת המשכן, שסוף כל סוף ודאי שהיתה גם השראת שכינה], ועוד שלפי זה יקשה מבנין בית המקדש שהוא לא היה אחרי חטא העגל. ולפי הזוהר והרמב"ן מיושבים הדברים היטב, שאף לולא חטא העגל היו צריכים למשכן, אלא שצורת המשכן השתנתה לאחר חטא העגל. אלא שיש להתבונן מהי נקודת ההבדל בין שני המשכנות, מה ההבדל בין המשכן שלפני חטא העגל למשכן של אחרי חטא העגל.

ושמואל בקוראי שמו – עיונים במשנת השם

משמואל זי"ע

פרשת ויקהל – שקלים [על פי פרשת משפטים
שקלים תרע"ד]

מהרה"ג רבי בניהו כהן שליט"א

שקלים שהם בפנימיות מכפרים על חטאי ישראל
בפנימיות

ב' חטאים שעליהם הוצרכו ישראל לכפרה

איתא בירושלמי (שקלים ב, ג; ט, ב): "כתיב (שמות ל, יג) 'זה יתנו כל העובר על הפקודים' רבי יהודה ורבי נחמיה חד אמר לפי שחטאו במחצית היום יתנו מחצית השקל, וחרנה אמר לפי שחטאו בשש שעות ביום יתנו מחצית השקל דעבד שיתא גרמסין. רבי יהושע בי רבי נחמיה בשם רבי יוחנן בן זכאי לפי שעברו על עשרת הדברות יהיה נותן כל אחד ואחד עשרה גרה. רבי ברכיה רבי לוי בשם רבי שמעון בן לקיש לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף יהיה כל אחד ואחד פודה את בנו בכורו בעשרים כסף, רבי פנחס בשם רבי לוי לפי שמכרה בכורה של רחל בעשרים כסף ונפל לכל אחד ואחד מהם טבעה לפיכך יהיה כל אחד ואחד נותן שקלו טבעה". וכעין זה איתא במדרש תנחומא (ריש פרשת כי תשא סימן י).

ומבואר שנחלקו הדעות כנגד איזה חטא היו נצרכים ישראל לכפרת השקלים. האם בגלל מעשה העגל, או בגלל מכירת יוסף. וכן מצינו בתורת כהנים (ריש פרשת שמיני) שהוצרכו ישראל להביא שיער עיזים אחד לחטאת לכפר על מכירת יוסף, ששחטו בו השבטים שיער עיזים. וכן הוצרכו להביא עגל כדי לכפר על מעשה העגל. ונמצא ששני שרשי אלו החטאים היו לישראל, ועליהם היו צריכים כפרה על ידי השקלים. ויש להתבונן מהו עומק ענייני החטאים הללו, והיאך השקלים מתקנים ענין זה.

וכתב השם משמואל: "והנה חטא מכירת יוסף הוא פגם ברית המעור שגרם יציאת עשר טיפין מצדיק יסוד עולם כידוע (סוטה לה, ב), וחטא העגל הוא פגם ברית הלשון, שאמרו לעגל אלה אלהיך ישראל, אף שלא תעו מאחרי השי"ת כמו שכתבו בספרים מכל מקום הוא פגם ברית הלשון, והשקלים מכפרים על שני מיני פגמים אלה וכו', על פי מה שאמרנו לעיל **ששני פגמים אלה הם פגם הפנימיות**. דהנה ידוע שבשורש ופנימיות ישראל כולם כאיש אחד, והפירוד הוא מצד הגופים".

או מצד שבאותו דור לא נהג איסור קבלת תרומה מנשים.

[ואולי בזה אפשר ליישב את דברי הרמב"ם הידועים (בית הבחירה א, יב) שכתב בתחילה: "אין בונין את המקדש בלילה, וכו', והכל חייבים לבנות ולסעד בעצמן ובממונם אנשים ונשים כמקדש המדבר". וכתב הכסף משנה שכוונתו לפסוקי הפרשה שהובאו לעיל "ויבואו האנשים על הנשים" "וכל אשה חכמת לב בידיה טו".

ורבים תמהו והלא אם אי אפשר לבנות את בית המקדש בלילה נחשב הדבר כמצות עשה שהזמן גרמא. ואפשר לומר [ויעויין במנחת אלעזר (ח"ב סי' מז)] שכיון שטעם הפטור של נשים ממצות עשה שהזמן גרמא הוא כדי שיוכלו לעשות את חיוביהם לבעל, כדברי האבודרהם (ברכת המצוות) [ויעויין בטעמי המצוות לרבינו האר"י ז"ל (הקדמה ד"ה ענין מה) שביאר טעם נוסף על פי הסוד],

ממילא לא היה שייך טעם זה בזמן המשכן, ועל כן למד הרמב"ם מזה שעיקר החיוב הוא הן על גברים והן על נשים, ורק לנשים יש פטור מצד שהן עוסקות בצרכי בעליהן, אבל לסייע בבניה, אין זה סותר את חיוביהן לבעליהן, שהרי גם הבעלים חייבים לעסוק בזה, על כן הן נשארות חייבות בזה אף לדורות].

לבו והולך אחריה, נפרד הוא מכל רע, אשר לא יוכל איש לכלכל ולסבול מדות חברו, אם ימשך אחרי חפצו, ולא יבטל חפצו מפני חפץ חברו בדבר". וממילא על ידי התורה שבעל פה שהיא דורשת מהאדם יגיעה ועמל, מתבטלים התאוות, ואז יכולים ישראל להיות בפנימיותם אחד, עד שיכלו לומר "נעשה ונשמע" בלשון יחיד.

מעטה מיושב היטב כפרת השקלים

אחר שביארנו שנקודת החטאים של ישראל היו בשורש הפנימיות. מעטה אפשר לבאר את כפרת השקלים והקרבות. וזה לשון השם משמואל: "ולפי האמור יובן ענין השקלים לקרבות ציבור, לאחד רצון ונפש כל קהל עדת ישראל בעבודת הקרבות, וזוהי מצות מחצית השקל שהוא עשר גרה רומז לכל כחות הנפש, השכל שבמוח והמידות שבלב, שבכל איש ואיש לעשות הסכמה בכל כחות נפשו בעבודה. וכבר אמרנו הרמז שאמרו ז"ל (שקלים פ"א ה"ד) כמין מטבע של אש הראה לו למשה, כי מטבע הוא כסף כדקי"ל (ב"מ מד, ב) כספא טבעא, וכסף הוא אהבה מלשון (בראשית לא, ל) נכסוף נכספת שהוא אהבה רבה שמשכנה בלב והוא של אש רומז לרשפיה רשפי אש שלהבתיה, ומכל מקום הוא מחצית רומז שעדיין צריך השלמה מזולתו, ומחמת שאין לאיש השלמה כי אם ע"י זולתו, על ידי זה נעשו כולם כאיש אחד, היינו אחר שנתעוררה הפנימיות של כל אחד ואחד הפנימיות מאחדת את כל הפרטים לעשותם כאיש אחד עד שיצדק לאמור על הציבור בלשון יחיד כנ"ל. ולפי האמור שעשר גרה הם עשרה כחות הנפש שהם השכל והמידות שהם במוח ולב יחדיו, על כן הוא תיקון על פגם ברית המעור וברית הלשון כנ"ל".

ונמצא שכפרת החטאים הפנימית היא על ידי נתינת כסף שהוא מורה על אהבה וכיסופים, שהכל נכספים אליו. כאשר לוקחים את אותו רצון שהוא הדבר הפנימי ביותר ואותו זובחים ונותנים להשי"ת, מתכפרים חטאי הלשון והמעור שהם פנימיים, ונובעים ממחשבת עבירה וחטא. אלא שאף מעשה זה נעשה על ידי מחצית השקל, להורות שרק בהתאחדות כולם אפשר להגיע לתיקון השלם. נמצא שהכפרה היא כפולה. נתינת הכסף מורה על זביחת הרצון הפנימי, והצירוף עם כלל ישראל מורה על התאחדות עם השורש הפנימי של עם ישראל, וזהו כפרה פנימית שבפנימיות, כנגד החטא שעשה פירוד, כמאמר הכתוב (משלי טז, כח) "ונרגן מפריד אלופך".

ביאור מחלוקת הצדוקים וחכמי ישראל בהקרבת קרבן התמיד

"והנה בש"ס מנחות (סה, א) שהיו צדוקים אומרים יחיד מתנדב ומביא תמיד מאי דרוש את הכבש אחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים [פירש רש"י תעשה לשון יחיד] מאי אהדרו להו את קרבני לחמי לאשי תשמרו שיהיו כולן באין מתרומת הלשכה [פירש רש"י תשמרו לשון רבים]. ונראה שהטעות שלהם נצמחה ממהותם, דהנה תורה שבעל פה היא נשמתה ופנימיותה של תורה שבכתב כמובן, ופנימיות ישראל היא התורה, ועל כן הצדוקים שאינם מאמינים בתורה שבעל פה חסרה להם הנשמה והפנימיות, ועל כן אי אפשר לשיטתם שיהיה הציבור כולו כאיש אחד, שכל התאחדות הוא מכח התגברות כח הפנימיות על החיצונית, ומאחר שבפנימיות הם אחד על כן נעשו כולם כאיש אחד, והם שחסרה להם הפנימיות אי אפשר שיהיה הציבור לפי שיטתם כאיש אחד, ועל כן הוקשה להם הלשון תעשה לשון יחיד שלדידהו היה צריך לכתוב לשון רבים, ועל כן דייקו שקרב משל יחיד כי אחד הוא להם היחיד או הציבור, כי הציבור נמי כיחידים השותפין דמי להו. אך באמת לא ידעו ולא יבינו ובחשיכה יתהלכו, כי תורה שבעל פה היא נשמת ישראל ופנימיותם ומצד הפנימיות כל הציבור כאיש אחד, ואם כן לדידן ניחא לשון תעשה לשון יחיד שכל הציבור הם כאיש אחד, ואין התמיד קרב אלא דוקא משל ציבור הנעשים כאיש אחד כדדייק מלשון תשמרו, כי הציבור יצדק בהם שתי הלשונות לשון יחיד ולשון רבים שבפשיטות המה רבים, ועל כן נכתב בהם שתי הלשונות להורות שדוקא ציבור ולא יחיד, דאילו לשון יחיד לחוד היה מקום לומר דגם איחיד קאי ואילו לשון רבים לחוד היה מקום לומר דאשותפין קאי". ע"כ לשון השם משמואל [ויעוין שם שכתב עוד ביאור בזה].

ומבואר מדבריו שנקודת המחלוקת בין הצדוקים לחכמי ישראל היתה בנקודת היחוד הפנימית של ישראל. אותה אחדות נובעת מן התורה שבעל פה שהצדוקים לא האמינו בה. ואפשר להוסיף תבלין לדבריו, שהתורה שבעל פה היא סוד אחדות ישראל, כיון שצריך ללמוד אותה עם חברותא, כמבואר בגמרא (בשלהי ברכות), וזהו דבר המאחד את ישראל. ועוד אפשר לומר, שידועים דברי רבינו יונה (משלי יח, א): "לתאוה יבקש נפרד בכל תושיה יתגלע. בא לדבר על התאוה, ולגנות הנמשך אחריה. ואמר, כי המבקש תאות

פיסקא י) שבכל שנה שקורין הפרשה משה רבינו ע"ה עומד וזוקף את ראשם, וזהו שהקדים שקליהם לשקליו". ע"כ לשונו.

ונמצא שענין פרשת מחצית השקל היא להורות על חיבור פרטי וכללי לפנימיות העבודה. בעוד שמעשה העגל ומעשה מכירת יוסף חטאו בכפלים בפנימיות, כנגד זה באה פרשת מחצית השקל, שאף באמירתה ובקריאתה פועלים ענין זה, לתקן בכפלים את שורשי החטא, על ידי נתינת הרצון והכיסופים הפנימיים בצוותא חדא עם על ישראל, ולשעבד את הכל לאבינו שבשמים. וזהו כוונת הגמרא "שהקדימו שקליהם לשקליו" היינו שישראל שעבדו ונתנו את פנימיותם קודם שחטאו בחיצוניות. מעתה אין לקטרוג של המן ושל היצר מקום לחול על ישראל.

מהגאון רבי צבי כהן שליט"א

ד) אב מלאכה שיש בו ב' תולדות שונות

כל העושה בו מלאכה יומת (לה ב)

הנה יש ל"ט אבות מלאכה בשבת, וכל אב יש לו תולדות הדומים לו בהגדרת המלאכה. ובדרך כלל יש הגדרה אחת לכל אב, וכל שיש לו הגדרה זו הרי הוא תולדה של אותו אב מלאכה.

אמנם מצינו בכמה אבות מלאכה, שהתולדות מתחלקים בגדרם, ויש שני גדרים שונים שכל אחד מהם נחשב כתולדה של אב זה.

וביאור הדברים, דהנה ההגדרה של 'תולדה' מבואר במ"מ (שבת פ"ז ה"ד) וז"ל, שכל מלאכה שהיא דומה לאב בדמיון גמור אלא שחלוקה ממנה באיכות הפעולה או באיכות הנפעל הרי זו אב כמותה, אבל מלאכה הדומה לה במקצת זו היא הנקראת תולדה וכו' ע"ש. וא"כ באב מלאכה שיש בו שני תכונות, יכולים התולדות להתחלק לשנים, וכל פעולה שקיים בה אחד משני התכונות הרי הוא תולדה של אב זה, ואף שאינו דומה לגמרי לאב עכ"ז נחשב תולדה כיון שדומה לו במקצת באחד משני התכונות שבו.

ויש להביא לכך מספר דוגמאות וכדלהלן.

א. לגבי מלאכת בונה, כתב הרמב"ם (שבת פ"ז ה"ו) וכן הלוקח חלב וכו', ואם גבנו ועשהו גבינה חייב משום בונה, שכל המקבץ חלק אל חלק ודבק הכל עד שיעשו גוף אחד הרי זה דומה לבנין כו' ע"כ. ומבואר שהגדר של 'בונה' הוא לקבל חלקים

ביאור מעלת הקדימו שקליהם לשקליו

מעתה אפשר לומר שזה היה נקודת הניצחון של ישראל על המן הרשע. וזה לשון השם משמואל: "ולפי האמור יש לפרש נמי מאמר הש"ס (מגילה יג, ב) אמר ר"ל גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהם לשקליו והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים וכו'. והיינו דהמן שחשב לקנות את ישראל מאחשורוש, בודאי היתה דעתו שיש לאחשורוש שליטה על ישראל, וכו', דאי לאו הכי אין אדם מוכר מה שאינו שלו. אך זה ניחא בחיצוניות הגופים שיש למלך שעבוד עליהו, אבל ישראל שהם פנימיים אנשי קודש אין למלך שום שייכות להם, ק"ו ממה שאמרנו לעיל שאין הפנימיות ראויה להשתעבד מה גם להיות תחת שליטת המלך להכחידם, ולא שוטה היה המן לחשוב לשלוט על פנימיות ישראל".

"אך יובן במה שאמר המן ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים, ובגמרא (מגילה שם) ישנו מן המצוות, ועוד אמרו ז"ל (אסתר רבה ז, יב) שאמר אלהיהם של אלו ישן הוא, והיינו שבראותו שנהנו מסעודתו של אותו רשע חשב שנמשכו לגמרי אחר החומריות ונתפתו לקליפת אחשורוש, וכל הסעודה היתה תכלית הכוונה למשוך את ישראל לתאוות רעות כבמדרש, מה גם שכל הסעודה היתה מפני שחשב דמטו שבעין ולא אפרקו בודאי תו לא מיפרקי כבש"ס מגילה (יא, ב), וישראל שהיו שם על הסעודה היה נראה בהשקפה השטחית שהם מודים לו בזה, על כן חשב המן שישראל אינם מתחזקים עוד ואבדו את הפנימיות שלהם ונמשכו אחר החיצוניות. וכו'. וזהו שחשב המן שמאחר שאין בישראל רק כח החיצוניות כי את הפנימיות אבדו, ועל כח החיצוני שוב יש לאחשורוש שליטה ויכול למכרם לו. וזהו שאמר שהקדים שקליהם לשקליו, **שענין שקלים הוא כנ"ל לעורר כח הפנימיות ולהתאחד בכח הפנימיות הן כל איש ואיש כל כחות נפשו והן בכלל הציבור, על היפוך מפוזר ומפורד כנ"ל, וזה הוא לאות נאמן כי ישראל לא אבדו ח"ו פנימיותם, ואף שנראה בשטחיות הענין שח"ו אבדו פנימיותן ונמשכו אחר החיצוניות אין הדבר כן, כי זו המצוה נוהגת לדורות, ואם אין בזמן הזה לא מקדש ולא שקלים, נוהגת קריאת הפרשה שהיא במקום שקלים, וכמו שאנו אומרים בפייט למוסף "צחות ניב שפתינו ישולם פרים, כי אפס כסף שקלי כפורים", וכן הוא בפסיקתא (רבתי**

שיש דין שביתת כלים מן התורה, אסור להשאיר קדירה רותחת שתתבשל בשבת א"כ מפקיר את הכלי לפני שבת, ופרש"י שכוון שהתבשיל מצטמק בשבת הרי"ז מבשל מה"ת ע"ש. ומשמע שמדובר גם כשנתבשל כבר מער"ש ורק מצטמק בשבת, וקשה דהא כל שבא בחמין מער"ש שורין אותו בחמין בשבת דאין בישול אחר בישול. ולהנ"ל ניחא דבישול על האש עצמה יש איסור בכל גוונא.

אך בעיקר הדבר צ"ב מה הסברא לחלק בין בישול בכלי ראשון לבין בישול על האש, ואם אין בישול אחר בישול למה על האש עצמה כן חייב. ומש"כ מהרי"ל ואלי דאין דרך בישול שלא על האש צ"ב דהא בבישול ראשון חייבין גם בכלי ראשון ולא אמרינן דאין דרך בישול בכך.

ונראה שבבישול יש שני הגדרות שונות, דהיינו או בישול המאכל ותיקונו ע"י ריכוך, או בבישול ממש כדרך בישול, והמבשל חייב אף בלא תיקון וכן המתקן בלא לבשל.

והנה דרך בישול הוא דוקא בבישול ע"ג האש, וכמבואר בירושלמי (פ"ג ה"ה) שאינו נחשב בישול א"כ האור מהלכת תחתיו, והיינו משום דזהו דרך בישול. ומה שמבואר בגמ' שהמגלגל ביצה בצד המיחם חייב והיינו דמחייבין אף בתולדות האור, היינו משום דדמי לאב מלאכה של מבשל במה שמתקן את המאכל דומיא דבישול. וכן במבשל מתכת, או במליח כרותח, אף שאין כן צורת בישול, מכ"מ נחשב תולדה במה שהוא תיקון.

אמנם דבר שכבר נתבשל פעם אחת, אין כאן תיקון הדבר, וא"א לחייב אלא מצד המעשה בישול, ובזה חייבים רק כשהוא ע"ג האש שזהו דרך בישול, וזהו שכתב מהרי"ל ואלי שבבישול אחר בישול אין חייבין אלא על האש שדרך בישול בכך, אבל בתולדות האור אין חיוב אלא בבישול ראשון שאז אמנם אינו דרך בישול אך מכ"מ יש בו משום תיקון הדבר ודו"ק.

והנה באוצר הגאונים (שבת לח ב) הובא בשם ר' נטרונאי גאון שביאר החידוש בהא דגלגל ביצה בצד המיחם חייב וז"ל, ואצטריך סד"א כיון דלאו לתוך האור כו' ולא לתוך המיחם נותנה אלא בצד המיחם, ומיחם חוץ לאור נתון ולא גמר בישול הוא אלא גלגול בעלמא, הו"א מותר קמ"ל דאין נותנים ע"כ, וצ"ב דמאחר דחייבים אף על תולדות האור ואף על בישול כמאב"ד, למה היה צד לפטור כשקיימים שני החסרונות יחד. ולהנ"ל ניחא

ולדבוקם ביחד עד שיעשה גוף אחד. ומאידך כתב (שם פ"י הי"ג) שהעושה אהל קבוע הרי זה תולדת בונה וחייב, ומשמע שהגדר של בונה עשיית אהל.

וכתב הגרא"ז באבן האזל (שבת פ"י הי"ז) שבאב מלאכה של בונה יש שני ענינים, גם שמקבץ חלקים וגם שעושה אהל קבע, ובתולדות הדבר מתחלק, וחייב בין על עשיית אהל קבע אף בלא קיבוץ חלקים (כגון שפרס סדין או עור בדרך קבע), בין על קיבוץ חלקים בלי עשיית אהל (כגון מגבן).

ועפ"י הוסיף הגרא"ז, דהא דקימ"ל אין בנין בכלים היינו ביחס לתולדה של עשיית אהל, דבכלים לא שייכא עשיית אהל, אבל התולדה של קיבוץ חלקים שייכא אף בכלים. ולכן כתב הרמב"ם דהמעיל שופתא בקופינא חייב משום בונה, ובמנפח בכלי זכוכית חייב רק משום מכה בפטיש ולא משום בונה, והיינו משום שהמכניס שופתא לקופינא הרי קיבץ חלקים, וכן בכל בניית תנור וכדו' חייב משום בונה מטעם זה, משא"כ המנפח בכלי זכוכית שלא קיבץ חלקים אלא רק עשה אהל, ובכלים לא נאסר עשיית אהל וכנ"ל. וע"ע בקה"י (שבת סי' לז) שהאריך בזה.

ב. במלאכת מבשל, הנה הובא (בשבוע שעבר) בשם השעה"צ (שיח סקמ"ו), שיש פוסקים הסוברים שאע"פ שאין בישול אחר בישול בדבר יבש, היינו דוקא בכלי ראשון, אבל על האש עצמה יש בישול אחר בישול כיון שדרך בישול בכך. ומקור הדברים הוא בספר טל אורות (על המרדכי ח"א עמ' קפו, והובא בשביתת השבת שיח סקמ"ד), ולמד כן בדעת הריטב"א (שבת לט א) ע"ש. וכ"מ גם בחידושי הר"ן (שם ד"ה כל) ע"ש.

ועי' בברכ"י (שיו"ב סו"ס שיח) שכתב בשם מהרי"ל ואלי וז"ל, כנגד המדורה אפי' במקום וכו'. דאין דרך בישול בכך. אבל על גבי האש ממש אסור, כמבואר בב"י. וטעמא דק"ל כמאן דאמר יש בישול אחר בישול, וכל שכן שיש בישול אחר אפיה, וצליה ואפיה אחר בישול ע"כ. ותמה עליו במאמ"ר (ס"ק טז) דהא דאסור ע"כ האש לאו מטעם דיש בישול אחר בישול, דלענין זה אין חילוק בין ע"ג האש או כנגד המדורה, אלא אסור רק משום דמיחזי כמבשל ע"ש, אך מהרי"ל ואלי כנראה סבר כדעת הטל אורות שע"ג האש עצמו יש בישול אחר בישול.

ויש להביא לזה סייעתא גם מדברי רש"י (שם יח ב ד"ה גיגית), דמבואר בגמ' שם שלפי בית שמאי

וכגון לגבי מלאכת דש (עי' מי טל דש סי' יא ויג ושו"ת מעשה חושב ח"ח ז טז), ומלאכת טוחן (ראה שמעתתא דשבת עמ' תשנה ובדבש תמרים שבת עמ' לט) ומלאכת חורש (ראה אבני דרך שבת סי' מד) ומלבן (עי' קובץ זכר שמשון בסוה"ס) וחובל (עי' ישמח אב שבת עמ' רמח), ומראה מקום הוא לו.

והנה כשם שמצינו אבות ותולדות בהלכות שבת, כך מצינו גם ארבעה אבות נזיקין שתולדותיהן כיוצא בהן, ונראה שגם שם מצינו יסוד זה שהתולדות של אב אחד יכולים להתחלק לשנים, והיינו באב של 'קרן', דיש לחקור מהו הגדר של קרן, האם בהמה שהזיקה והיה כוונתה להזיק, או שהגדר הוא משונה.

ומצינו בזה סתירות בגמ', דבכמה מקומות מפורש שהגדר של קרן הוא כוונתו להזיק (ב"ק ב ב, ד א, ה ב, כו א, מא א), ומאידך בגמ' בכ"מ מבואר שהגדר הוא משונה (שם יד אמשונה קרן בחצר ניזק כו', ושם טו ב, יח א וב, יט א) וצ"ב.

והיה אפשר לומר שצריך את שני התכונות בכדי להחשב קרן, אך הראשונים הוכיחו מכמה דוכתי שכל דבר משונה נחשב קרן אף כשכוונתו לאכול ולא להזיק, עי' ברא"ש ונמוק"י (טו ב) שהוכיחו כן מהא דכלבא דאכל אימרא שנחשב קרן, ובתור"פ (יט ב) הביא לזה ראה מארי שטרף ואכל ברה"ר דהוה קרן אף שאין כוונתו להזיק, והריב"א (בשימ"ק יט ב) הוכיח כן מהא דתרנגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית ותקע בו ושברו דחשיב קרן כיון שהוא משונה. ויש להוסיף דכ"מ מעוד כמה מקומות שנחשב קרן במשונה לבד, וכגון בכלב שנטל חררה והניחה בפיו על הגדיש (יח א ורש"י ד"ה אלא) ובהמה שהטילה גללים לעיסה (שם ב) ובהמה שאכלה על השולחן (רש"י יט ב ד"ה ובפתורא) וכשכשה באמתה דמספק"ל אי הוה קרן (אף דודאי אין כוונתה להזיק כמ"ש המאירי שם).

ומאידך מצינו גם להיפך, באופן שכוונה להזיק ואינו משונה, דחשיב קרן, והיינו בנחש שמתכון להזיק אך אורחיה בכך, ומשמע ברש"י (טו ב) והרמב"ם (פ"א מנז"מ ה"ו) שדינו כקרן, וכ"מ ברש"י (יז ב ד"ה תנא) דדוקא בהזיקה מצוי ואין כוונתה להזיק נחשב רגל, אבל אם כוונתה להזיק נחשב קרן אף שהזיקה מצוי.

ולכן י"ל שיש שני תולדות לקרן, דבאב של קרן יש שני תכונות, כוונתו להזיק ומשונה, ולכן כל שדומה לאב מאחד משני התכונות נחשב תולדה של קרן.

דבתולדות האור חייבין רק מצד התיקון וכיון שאינו גמר בישול הו"א שאינו נחשב תיקון, וחייבין עליו רק על האש עצמה שהוא דרך בישולו.

ובזה מיושב מש"כ הרמב"ם (שבת פ"ט ה"ג) שדבר המבושל כ"צ אין בו איסור בישול, ומשמע שבנתבשל רק כמאב"ד אסור להמשיך את בישולו, ותמה הד"מ (שיח סק"ג) מהא דכתב הרמב"ם (פכ"ב ה"ח) שאם נשרה בער"ש בחמין מותר לשרותו בשבת בחמין ונשאר בצ"ע. ולהנ"ל ניחא דהתם מיירי בתולדות האור, ולכן אם נעשה כבר עיקר תיקון מער"ש לא חשיב עוד תיקון, אבל במבשלו על האור עצמו אין היתר אלא כשמבושל כ"צ (וסובר דבכה"ג אינו נחשב עוד בישול ודלא כטל אורות).

ג. במלאכת מכה בפטיש, בפשטות הגדרת האיסור הוא לעשות גמר מלאכה, וכמבואר ברש"י (שבת עה ב וקב ב) ובריב"א ומאירי (שם עה ב) ועוד.

ומאידך בפירוש הר"ח (שבת קג, ב) כתב וז"ל, כיון שהמסתת אבני גויל הוא ואינון אבני דלא משפרין ומשוי להו גזית, כדכתיב כל אלה אבני יקרות במדת גזית מגוררות במגירה, "והויא כמכה אבן בפטיש להשוות עקמו" ע"ש, ומשמע שהמשהו דבר עקום חייב משום מכה בפטיש.

ובספר העיתים (סימן רלב) כתב לגבי אקופי מגלימי דחייב משום מכה בפטיש מפני שהוא גמר מלאכה וכו', ודומה למכה בפטיש בכלי כדי שישוה את פני הכלי בהיות כל מקום גבוה או מקום נמוך אף כשאורגים בגד או כלים ויש בו ראשי נימין יוצאין והאורג מחתך מה שרואהו מהן ע"כ ע"ש, הרי דמתחילה כתב שחייב משום גמר מלאכה, ואח"כ כתב שחייב משום שהשוה את המקום הגבוה למקום הנמוך, ומשמע שבזה דומה למכה בפטיש שענינו להשוות את הכלי שיהיה הכל בשוה. ועי' בספר מי טל (מכה בפטיש סי' יח) שביאר ע"פ יסוד זה שאכן יש ב' גדרים במלאכת מכה בפטיש, או גמר מלאכה או במה שמיישר עקמימותו ומשוה את הכלי ע"ש בארוכה.

ד. עי' באבי עזרי (שבת פ"ח הי"א) שכתב יסוד זה גם לענין מלאכת זורה, שיש בו שני סוגי תולדות, האחד מה שמפריד הפסולת מהאוכל, ושנית מה שע"י הרוח נפרדים אחד לאחד זה פונה לצד זה וזה פונה לצד זה וכו' ע"ש.

וכמו"כ מצינו לחכמי זמנינו שכתבו כן לגבי מלאכות נוספות שיש בהן תולדות מתחלקות,

שנחשב קרן אף כשאין כוונתה להזיק, אם היא משונה, משא"כ במועדת.

[ולפי"ז קרן משונה שאין כוונתה להזיק וכגון כלבא דאכל אימרא, לאחר שנעשה מועד שוב אינו קרן אלא תולדה של שן ופטור ברה"ר, ועי' חידושי הרמ"ש (יט ב) מש"כ בזה. ואמנם הוא חידוש גדול, אך כן משמע גם מדברי רש"י (יח ב ד"ה אלא ומח ב ד"ה דחזא) ע"ש.]

מהגאון בעל "גינת אגוז" שליט"א.

פרשת ויקהל

(ז) כלי מזבח הזהב

את השלחן ואת בדיו ואת כל כליו וגו' ואת מנרת המאור ואת כליה וגו' ואת מזבח הקטרת ואת בדיו ואת שמן המשחה וגו' את מזבח העלה וגו' את בדיו ואת כל כליו (לה, יג – טז)

יש לדקדק דקדוק גדול ומה שלא נזכר במזבח הזהב את כליו, כמו בשאר כלי המשכן.

ועוד צ"ב, בסדר הנזכר להלן לט, לח "ואת מזבח הזהב ואת שמן המשחה ואת קטרת הסמים" דלכאוי היה ראוי לסמוך את קטורת הסמים אל ריש הפסוק למזבח הזהב.

והנה ראיתי בספר מעשה יוה"כ (סי' א) שעמד בדקדוק נפלא, דבפרשת תרומה נאמר שכל כלי מזבח החיצון יעשו מנחושת "ועשית סירותיו לדשני וגו' לכל כליו תעשה נחושת" ובין הכלים שנמנו שם נזכרה גם המחתה, ופירש"י, שהיא המחתה שחותין בה גחלים לקטורת, וצריך תלמוד דלכאורה יותר היה מסתבר לומר שמחתה זו שחותין בה גחלים לתתם על המזבח הפנימי תהיה מכלל כלי מזבח הפנימי שהרי היא כלי שרת לגחלים דקטורת, [וכלי מזבח הפנימי מצופין זהב כדאי בברייתא מסי' מדות, ובילקוט שמעוני פי' פקודי תכד. עי' להלן בשלהי הדברים].

ועיי"ש שהאריך והסיק בזה דברים נפלאים כדלהלן, דאע"פ שמטרת החתיה ותכליתה היא להכניס גחלים למזבח הפנימי מ"מ עיקר תדמישה של המחתה בחתיית הגחלים היא והחתיה עצמה הרי היא מעבודות מזבח החיצון, וגדרן של דברים כך הוא, דהנה הדין אש של מזבח הקטורת שדינו להיות מאש שניטלה במזבח החיצון, לא נזכר בפרשת הקטורת, ורק בפרשת מזבח החיצון מהנאמר "ואש המזבח תוקד בו", וי"ל דלא רק

וכן מפורש בהג"א (שם פ"ח סי' ב) וז"ל, וכל דבר שכוונתו להזיק או משונה דלא הוה כי אורחא, הו"ל קרן ע"כ. והיינו משום שבאב של קרן יש את שני התכונות, גם כוונתו להזיק וגם משונה, וכל שדומה לאב באחד מהם הרי"ז תולדה של קרן, וכמשנ"ת לעיל לגבי מלאכות שבת, ויש עוד להאריך בזה ואכ"מ.

[אמנם שיטת התוס' (טז א ד"ה והנחש) והרא"ש (סי' כא) שנחש דינו כרגל כיון דאורחיה להזיק, אע"פ שכוונתו להזיק, ולכאוי פליגי וסברי שהגדר של קרן הוא רק משונה וצ"ע מכל הראיות דלעיל. ונראה דלדעתם אף ששייך להחשיבו בכלל קרן כיון שכוונתו להזיק, אך מאידך ניתן להחשיבו רגל כיון שדרכו בכך, ויותר דומה לרגל מאשר לקרן שדומה רק בחד צד. ול"ד לכלבא דאכל אימרא שנחשב קרן ולא שן, משום דכל שאינו עושה כדרכו לא שייכא כלל לקרותו שן, וכדמוכח מהא דכתבו התוס' שם דלמ"ד פלגא נזקא ממונא פטור לגמרי, ולא חייבוהו מדין שן.]

אך צריך להוסיף שכל זה נכון רק בקרן תמה, אבל בקרן מועדת שכבר הורגל לכך ואינו משונה, אינו יכול להחשב קרן אלא כשכוונתו להזיק. וכ"מ ברש"י (כתובות מא ב) דכלבא דאכל אימרא "אין דרכו בכך וכל נזק משונה בבהמה בבהמה הוי תולדה דקרן תמה, שאך היא משונה שאין דרכה בכך" וכו', הרי שמשונה דומה לקרן תמה דוקא. וכ"מ ברש"י (ב"ק יד א) שקרן תמה וכל תולדותיה קרי משונה הואיל ושינו את וסתן שלא היו דרכן לכך, ומבואר שמועדת לא נקראת משונה.

ואפשר שלכן פרש"י בריש ב"ק שרביצה הוה תולדה דקרן משום דרביצה עליהם כדי לשברן, והק' הרש"ש דאף בל"ז הוה קרן כיון שהוא משונה, וכן ברש"י (יט ב ד"ה שונרא) כ"כ לענין אכלה כסות וכלים ע"ש וצ"ב, ולהנ"ל ניחא דנפק"מ שאף במועדת לעשות כן אכתי חשיבא קרן כיון שכוונתה להזיק.

ובזה מובן דברי הרשב"א (כח ב) בשם הראב"ד, שהקשה שם על דעת רב שאסו"מ דלא אפקריה חייב מדין שור, מאיזה דין מתחייב, אם משום שן ורגל יפטר ברה"ר, ואם משום קרן מועדת איכא למפרך מה לקרן שכוונתו להזיק, ואם מקרן תמה לא יתחייב אלא חצי נזק ע"ש, ותמוה דלאחר שהקשה מה לקרן מועדת שכוונתו להזיק, אמאי כתב שאפשר לתלמוד מקרן תמה, והרי גם היא כוונתה להזיק. ולהנ"ל ניחא דבתמה משכח"ל

בפרשתן (לח, ז) "ויבא את הבדים בטבעות וגו'" שנזכר הבאת הבדים לטבעות, מה שלא נזכר כלל בשלחן ומזבח הזהב הבאת הבדים בהם.

[והנה גבי הארון נזכר הבאת הבדים, בפי תרומה (כה, יד) "והבאת את הבדים בטבעות" ובפרשתן (לו, ה) "ויבא את הבדים בטבעות", והביאור בזה י"ל, דלפי שנאמר בבדי הארון הציווי "בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו" (כה, טו), על כן הוזכר הבאתם לבדים, דשם מקומם לעולם. אכן בבדי מזבח הנחשת שלא נאמר ציווי זה, יש להתפלל למה נזכר הבאתם בבדים].

ועוד בפי פקודי בהבאת המשכן אל משה (לט, לט) חשב קרא "את מזבח הנחשת וגו' את בדיו" וכן בהארון "את ארון העדת ואת בדיו" ואילו בשלחן ומזבח הזהב לא כתב ואת בדיו, הגם שגם בהם צוה לעשות בדים.

ועוד בפי במדבר (ד, יד) אצל מזבח הנחשת נאמר "ושמו בדיו" וכן בהארון "ושמו בדיו". ובשלחן ובמזבח הזהב אמר "ושמו את בדיו".

ומקרא אומר דרשני. [ועי' שם מה שביאר בזה המלבי"ם, כי מזבח הנחושת מצד גודלו מכל הכלים היו הבדים גדולים וכבדים, והיה צריך לשומם בתחילת המסע כדי שיהיה יכול להזיזו ממקומו ולכסותו, לכן אמר בו והובא את בדיו בשאת אותו, שהיה צריך להביאם אל תוכו תיכף. וזהו שנאמר בארון ובמזבח הנחשת ושמו בדיו, שכבר היו הבדים בהם ורק תיקנם, עי"ש. ועי' העמק דבר (כה, יד) מה שביאר בכ"ז].

ג) ונראה בזה בעז"ה, דהנה מזבח הנחושת היו ממלאין חללו אדמה במקום חנייתן, כמ"ש רש"י פי תרומה (כו, ה), והיינו "מזבח אדמה" דסו"פ יתרו [וכן פירש"י שם]. (וגדולה מזו כי רש"י (פי תצוה ל, ג) וז"ל, מזבח העולה לא היה לו גג אלא ממלאים חללו אדמה בכל חניתם. וא"כ בשעת נסיעתם שלא היה גג למזבח לא היה כלל מקום המערכה, וצורת המזבח. אמנם עי' תוסי' השלם לת, ו-ז שכי' לדייק מדי' רש"י במקו"א דהיה לו גג למזבח, עי"ש מה שהאריך בזה). וא"כ בשעת נסיעתן שלא היה חלל המזבח מלא אדמה, הא לאו מזבח הוא, וכן כי בסי' טהרת הקדש (זבחים סא, ב) דמשום דכל מצותו שיהיו ממלאים אותו באדמה בכל חניה כשמעמידין אותו, א"כ כשחללו ריקן, בשעת הנסיעה שהיו מפנים ממנו האדמה, לא חשיב מזבח כלל.

(ועי"ש בסי' טהרת הקדש שהקי' עי"ד התוסי' (שם סוד"ה אע"פ שנסע) שכי' דאף בשעה שנישא בכתף

שנאמר מקום ליצירת האש והגחלים, אלא זהו כל דינו של אש הקטורת שיחול בו שם אש המערכה, ואין הקטורת נקטרת אלא על אש המערכה של מזבח החיצון, ורק דמקום ההקטרה הוא בפנים, ומשו"ה מקומו של דין זה בפרשת המערכה, שזהו כל דינו ומצוותו שתיהיה אש המערכה במזבח החיצון להקטיר עליו קטורת, וא"כ י"ל שכל עבודת האש, ואף החתיה להקטרת הקטורת מכבודת המערכה של מזבח החיצון הוא ומשו"ה נחשבת המחיתה לכלי שרת של מזבח החיצון.

ומה שנזכר בברייתא הנ"ל שיהיו כלי מזבח הפנימי מצופין זהב, צ"ל דכך קיבלו חז"ל, אך לא היה זה מעיקר דינם בתורת כלי מזבח הזהב. עכתו"ד.

אשר לפי האמור בדבריו לענין המחיתה, יש להעמיד זאת על כל כלי המזבח הפנימי שהיו בכלל כלי המערכה של מזבח החיצון, אשר הקטורת עיקר ענינה הוא להיות על אש המערכה דמזבח החיצון.

ובזה יתיישב הערה הנ"ל מה שלא נסמך קטורת הסמים אלא מזבח הזהב, ונכתב בהמשך פסוק זה, והיינו טעמא, דהפסוק שלאחריו עוסק במזבח הנחשת, ואמנם אינו סמוך לו ממש, שהוזכר מסך פתח האהל בינתיים.

ח) בדי מזבח החיצון.

את מזבח העלה ואת מזבח הנחשת אשר לו את בדיו ואת כל כליו (לה, טז)

א) כתב האוה"ח, ואמר את מזבח העולה בלא ואו לומר שאינו בגדר קדושת הקודם, ומקומו מוכיח עליו, ואמר ואת מכבר, שהוא בגדר עמו, ואמר את בדיו שאינו בגדר עמו, ואת כל כליו בגדר אחד עם בדיו, עכ"ל. והיינו דבמזבח החיצון לא היו הבדים שוים בקדושתם לקדושת המזבח, ולכך נאמר בהם "את בדיו" ולא "ואת בדיו" (וכ"ה בפי פקודי לט, לט).

והנה לגבי שאר הכלים כתיב שם "את הארון ואת בדיו" וכן "את השלחן ואת בדיו" וכן "ואת מזבח הקטרת ואת בדיו" והיינו דבכל אלו הכלים היו הבדים שוים קדושתם לקדושת הכלי, וצ"ב מאי שנא בדי מזבח החיצון שלא היו הבדים שוים לקדושת הכלי [ועי"ש שכי' האוה"ח, והמשכיל על דבר יראה כי השכל יכיר ההדרגות שהם כמו שכתבת]. וצ"ב.

ב) והנה המלבי"ם פי תרומה (כה, ט) עמד להתפלל מה שנשתנה בכמה מקומות בדי מזבח הנחשת מבדי השלחן ומזבח הזהב. חדא, בציווי פי תרומה (כו, א) "והובא את בדיו בטבעות וגו'" וכן בעשיה

ואשר בזה יתפרשו לך המקראות באר היטב. הנה הענין שנתפרש הבאת הבדים בטבעות, היינו לפי שהם דבר לעצמם ולא בטפלות גמורה להכלי, על כן נתפרש הבאתם אל מקומם בכלי, וכמו שנתפרש בו בהמזבח נתינת מכבר הנחשת בפי תרומה בציווי על עשיית המזבח (כז, ה) "ונתת אותה תחת כרכוב המזבח וגו'". (ועיי'ש מלבי"ם שהאריך דהמכבר היה כלי העשוי בפני עצמו שהולבש על המזבח. אמנם בפרשתן לח, ד בעשיית המכבר כתיב "ויעש למזבח מכבר וגו'" לא נאמר לשון נתינה כמו בהבדים, ועי' העמק דבר שעמד בזה ופי' שלא עשאו בפני עצמו אלא מתחילה עשה המזבח בזה האופן, ודלא כהמלבי"ם, ועי' בזה). [וכן הביאור במה שנתפרש הנתינה בהכפרת ובדי הארון, וכדלהלן]. אולם בדי השלחן ומזבח הקטרת אשר היו טפלים להכלי בהיותם משמשי הכלי לעולם, לא נתפרש הבאתם אל תוך הכלי, שאינם דבר בפני עצמן.

[ועוד יתכן לפרש המקרא "והובא את בדיו וגו'" שנתפרש הבאת הבדים, עפמשנ"ת דכל דין ושם בדים במזבח החיצון לא היו רק בשעת נשיאת המזבח, משום שבעת חיבורו באדמה בחנייתן לא היה מציאות בדים כמשנ"ת, א"כ זהו שנאמר "והובא את בדיו בטבעת והיו הבדים על שתי צלעות המזבח בשאת אותו" היינו דכיון שאין מציאות בדים בהמזבח רק בשאת אותו, נתפרש דענין הבאת הבדים הוא בכל פעם שישאורו, לפי שבחנייתן לא היה שם בדים עליהם, ומשא"כ שאר הכלים שהיה שם בדים עליהם לעולם, לא הוזכר הבאתם בהבדים דוקא לפני מסען].

ומעתה הלא זהו דבפרשת פקודי בהבאת הכלים אל משה, לא הוזכרו בדי השלחן ומזבח הקטרת לפי שהם טפלים להכלי, ואינם דבר בפני עצמן. אבל בדי מזבח העולה שאינם בטפלות גמורה להכלי, והם דבר בפני"ע, חשיב להו בפני עצמן.

וגם מה שבפרשת במדבר, בבדי השלחן ומזבח הקטרת נאמר "ושמו את בדיו" היינו הבדים הטפלים לו, ואילו במזבח העולה שאין הבדים בטפלות גמורה, נאמר "ושמו בדיו".

(ד) ובאופן זה יש לפרש אלו הדיוקים גבי בדי הארון, דהנה מצות הבדים (כה, טו) "בטבעת הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו" שעניינם לא רק לשמש בעת נסיעתם, ולכך הם נתונים בו גם שלא בשעת המסעות, דזהו המקום שלהם, ולא רק לשמש להארון כשצריכים להם, וי"ל דחשיבי דבר בפני"ע מצורת הארון, ואינם בטפלות גמורה להארון.

ועייין ריטב"א מכות כב, א (ד"ה וליחשוב נמי המזבח) שכ' דהיכא שהסיר בדי הארון עובר בלאו

מזבח הוא, כמו דאמרי' התם אעי"פ שנסע אהל מועד הוא. וקי' דבשלמא אם לא היה החסרון רק מה שהוא מסולק י"ל דאעפ"כ מזבח הוא, וכמו דאמרי' גבי אהל מועד, אבל הא כל דליכא אדמה אין כאן שום מזבח בעולם. ועי' משי"כ דצ"ל דדברי התוס' אזלי למאן דלית ליה שהיה מזבח הנחשת מלא אדמה, עיי"ש, ועי' סי' יד בנימין דדברי התוס' אזלי להו"א בסוגיא דפי' שני הלחם. ועי' בחי' הגרי"מ פיינשטיין משי"כ דאע"פ שבשעת המסעות לא היה לו כלל דין מזבח, שהיה חלול ולא היה בו אדמה, ולא היה מקום המערכה, מ"מ לא חשיב נפסל המזבח, וחשיב מזבח לענין שצריך שתהיה אש המזבח קיימת, וכן ביאור ד' התוס'.

והנה נחזי אן, הנה כל שם בדים, שעניינם לישא בהם ולטלטל הכלי שחוברו אליו, אינו שייך אלא בכלי המיטלטל, אבל בדבר המחובר, שאינו מיטלטל ממקומו, אין שייך שם בדים. וכפי שבבית המקדש שבו היה מזבח העולה עשוי מאבנים לא היו בדים להמזבח, דכל שם בדים הוא כשיש מציאות של טלטול הכלי. ונמצא א"כ, דבשעת קיום המזבח כדינו, שהיה מחובר באדמה, לא היה שייך מציאות ושם בדים, ורק בשעת המסעות, כשפינו מן המזבח את האדמה, ולא חשיב מזבח, אז היה שם בדים ואז דינם לינתן בטבעות המזבח. וחלוק מזה דין בדי השלחן ומזבח הקטרת, דשם לעולם היה הכלי מיטלטל, וא"כ שפיר שימשו הבדים בדינם בכל עת, וגם בהיות הכלי משמש בדינו.

והרי הדבר מפורש בקרא (כז, ז) "והובא את בדיו בטבעות והיו הבדים על שתי צלעות המזבח בשאת אותו" שנתפרש כאן הזמן שיהיו הבדים, שהוא "בשאת אותו", מה שלא מצינו כן בכל שאר הכלים, שלא נזכר בהם זמן היות הבדים בהם, רק שנאמר שיעוד הבדים לשאת אותם. הרי להדיא חילוק זה, דלפי שכל הכלים היו מיטלטלים לעולם, על כן שייך שם ודין בדים לעולם, ולא רק בזמן מסוים, ומשא"כ במזבח העולה, שהיה מחובר באדמה בשעת חנייתן, ואז לא שייך שם ודין בדים, א"כ אין דינם אלא "בשאת אותו".

וא"כ יש לחלק, דבדי השלחן ומזבח הקטרת, חשיבי הבדים טפלים להכלי, לפי שדינם לשמשו לעולם, אולם בדי מזבח העולה, שאין דינם אלא בשעת המסעות שהיה המזבח מיטלטל, אבל בהיות מזבח בכשרות, לא היה שם ודין בדים עליהם, א"כ יש להחשיבם כדבר וענין לעצמם, שאין בהם טפלות גמורה להכלי, ורק שדינם לינתן בהמזבח בשאת אותו.

הארון י"ל עוד דשויים בקדושתם להארון, לא משום טפלותם לנשיאת הארון, אלא משום היותם חלק מצורתו ומכלי הארון כמו הכפורת כמשנ"ת].

ט) הזכרת אופן הדלקת המנורה בפרשת ציווי עשייתה.

ויעש את המנורה וגו' ויעש את נרתיה שבעה ומלקחיה ומחתתיה וגו' (לז, יז-כד)

הנה העירוני דבפי תרומה בפרשת ציווי עשיית המנורה כתיב (כה, לו) ועשית את נרתיה שבעה והעלה את נרתיה והאיר על עבר פניה", והיינו דנזכרת גם הדלקת הנרות ואופן הארתם עם עשיית המנורה. ואילו בפרשתן לא נזכר בעשיית המנורה גם הדלקתה. וצ"ב.

והביאור בזה נראה דהנה בחי' מרן רי"ז הלוי פי בהעלותך עמד בד' הרמב"ם בדין דאל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות שכי' פי'ג מבית הבחירה הי"ח וז"ל, ששת הנרות הקבועים בששת הקנים היוצאים מן המנורה כולן פניהם לנר האמצעי שעל קני המנורה וכו', עכ"ל, דמפשטות לשונו משמע לכאורה דהוי זה דין בעצם מעשה המנורה שששת הנרות יהיו מצדדין פניהם כלפי נר אמצעי, והנה ברש"י שם פי' דהך דאל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, היינו שהפתילות יהיו מוטין כלפי נר האמצעי, וא"כ אי"ז דין ששייך להמנורה, רק הוא דין מדיני ההדלקה, שיהיו מאירין כלפי אמצעי, ומדברי הרמב"ם שקבע להך דינא בהל' בית הבחירה, גבי מעשה המנורה, ולא בהל' תמידין ומוספין, גבי הדלקת הנרות, וגם לא הוזכר כלל ברמב"ם שגם הפתילות יהיו מצדדין כלפי האמצעי, משמע לכאורה דעיקר דין זה הוא מדיני מעשה המנורה. ולא מדיני ההדלקה. אבל באמת א"א לומר כן, דהרי מקרא מפורש דהציווי אל מול פני המנורה וגו' היה לאהרן, ואם היה זה דין במעשה המנורה, מה ענין אהרן לכאן, הלא הכל נעשה ע"י בצלאל.

וביאר הגרי"ז דודאי גם לדעת הרמב"ם, הא דהוי מצדדין כלפי נר האמצעי ביסודו הוא דין מדיני הדלקת הנרות, ולא מדיני מעשה המנורה, אלא דס"ל להרמב"ם דהך דינא לא נאמר אלא על הנרות עצמן שיהיו מצדדין כלפי האמצעי, אבל על הפתילות לא נאמר דין זה, וכיון דהרמב"ם פסק דהנרות היו קבועים במנורה [כמש"כ שם הי"ו ובפי"ג מתמידין ומוספין הי"ד] וכמ"ד דנרות קביעי וקיימי בהמנורה, על כן זהו שקבע להך דינא דהוי מצדדין כלפי אמצעי בהלכות בית הבחירה גבי מעשה המנורה, ולא בהלכות תמידין ומוספין גבי ההדלקה שבכל יום, כיון שכך היו הנרות תמיד מצדדין

כל שעה שמשתמש בהם ואינו מחזירן וכ"כ גבי מזיח החשן. ובערולי"נ (שם) תמה וז"ל, לא הבנתי מנין לומר כן דלא נגמר הלאו במעט שהסיר והזיח, והרי משעשה כן ודאי לוקה אפילו החזיר אח"כ, וא"כ הרי לא בעת החרישה עבר על הלאוין הללו.

והנראה מבואר בד' הריטב"א דהלאו דלא יסורו נאמר שמקום הבדים מצד עצמם הוא בטבעות, ולא רק שהם משמשים להארון לנשיאתו, אלא שם מקומם מצד עצמם, ועל כן י"ל דכל שאינו מחזיר הבדים למקומם, הרי עובר מצד הבדים בלאו דלא יסורו, שמקומם הוא בטבעות הארון.

ומעתה דנפקא לן דבדי הארון חשיבי בפני"ע, ואינם בטפלות גמורה להארון, א"כ יתבאר לן היטב מה דנתפרש בקרא פי' תרומה "והבאת את הבדים בטבעות", וכן בפי' ויקהל בעשיית הארון כתיב "ויבא את הבדים וגו'" והיינו דכיון דהוי דבר בפני"ע שאינו בטפלות גמורה להארון, יש להחשיבו בפני"ע, ומפרש לה קרא להבאתו על מקומו. וכמו גבי הכפרת דכתיב "ונתת את הכפרת", דכל דהוי דבר בפני"ע רק שעניינו ומקומו הוא ביחד עם הכלי, שפיר אדכיר להו קרא להצווי על מעשה הבאתם בהכלי.

[ועוד י"ל דלפי שנאמר הציווי "בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו" לא הוזכר הבאתם לבדים, דשם מקומם לעולם].

וזהו דקחשיב להו בהבאת הכלים אל משה בפי' פקודי, וכמו שנמנית הכפורת, לפי שהם כלים בפני"ע שמקומם בהארון והם חלק מצורתו, אך אינם בטפלות גמורה אליו, ומשא"כ בדי השלחן ומזבח הקטרת.

וכן בפי' במדבר נאמר הלשון "וישם בדיו", ולא "וישם את בדיו" כנא' בשלחן ומזבח הקטרת, שהוא לשון טפלות לפי שהבדים חשיבי דבר בפני"ע.

ה) וממוצא הדברים נתבאר היטב מש"כ באוה"ח דבדי מזבח החיצון לא היו שוים בקדושתם להמזבח, ולהכי כתיב בהו "את בדיו" בלא וא"ו, ואילו בשאר כלים שבהם נכתב "ואת בדיו", מבואר שהיו הבדים שוים בקדושתם להכלי. דלפמשנ"ת הלא חלוקים בדי מזבח החיצון משאר בדי הכלים, לפי שאין בדי המזבח משמשים אותו בכל עת, רק בהיותו מיטלטל, כשהוציא האדמה ממנו, שאז אינו מזבח כמשנ"ת, אבל בהיותו מזבח המחובר באדמה לא היו בהם שם ומציאות בדים כמשנ"ת, וא"כ מבואר היטב שיהא חלוק בקדושתו מקדושת המזבח, ומשא"כ שאר בדי הכלים שהם משמשים הכלי בכל עת, ושויים הם בקדושתם להכלי. [ובדי

הדלקתן אל מול פני המנורה, שהוא מלתא דציווי אהרן בהדלקת הנרות אינו שייך לכאן.

מהרה"ג רבי פינחס זלצמן שליט"א

ראש כולל ש"ס "זרע שמשון"

באסטאן ביתר.

(י) "יקרים מפז"

פרשת ויקהל. "למה נסמכה פרשת המשכן לפרשת שבת", ולמדו מזה חז"ל את גדרי מלאכות שבת. והנה למדונו רבותינו ובראשם האור החיים הקדוש, שבדבר שאינו נוגע להלכה, מותר לכל יהודי ללמוד חלקו בתורה. ושמא יש לומר בסמיכות זו כך: כשם שאנחנו מבינים שיהודי בלי שבת, זה לא יהודי, כי שבת זה לא 'עוד משהו' ביהדות, שאם זה מתאים לך אתה שומר ואם לא לא, אלא זה משהו יסודי ועצום ביהדות. באה התורה ללמדנו בסמיכות זו, שכך גם המשכן ובית המקדש, זה לא 'עוד משהו', שאם יש אותו זה טוב ונחמד, ואם לא אז לא נורא. זה משהו יסודי ביותר במערכת היהדות, "ושכנתי בתוכם", 'נתאוהה הקב"ה שיהא לו דירה בתחתונים', דווקא בתוך העולם המגושם שלנו, וכל זמן שאין את זה, זה נורא ביותר, בדיוק כמו אם אין שבת.

והנה הרבה אנשים שואלים את עצמם איך יתכן שמישיח יבא לדור כמו שלנו. אז כבר הזכרנו בפרשת ויחי את דברי יונתן בן עוזיאל. שעל הפסוק "חכלילי עיניים מיין, ולבן שיניים מחלב" כותב דברי נבואה: "מה יֵאֵין הַיְנוֹן עֵינָיו דְּמִלְכָּא מְשִׁיחָא פְּחִמְרָא זְפִיכָא מִן לְמִיחְמֵי גִילּוּי עֵירֵיין וְשִׁדְיוֹת אָדָם זְפִאֵיין". ובתרגום לשפתינו: כמה נאות הן עיניו של מלך המשיח, שהן כיון צלול מלראות בהן ג"ע ושפיכות דם נקי. כלומר, משיח יבוא לדור שיהיו בו כאלו דברים נוראיים, הבה ונשים לב שדבר אחד הוא לא מזכיר: עבודה זרה. בדיוק המצב של ימינו, ע"ז אין, אבל דברים אחרים ירחם ה', יבוא משיח ותהיינה לו עיניים 'נקיות' מלראות את זה, הוא לא יסתכל על זה, והוא יגאל את עם ישראל כולו ויחזיר אותו בתשובה שלימה.

פניהם כלפי האמצעי, אולם כ"ז הוא משום לתא דהדלקה, שנאמר במצותה ששבעת הנרות יהיו מאירים אל מול פני המנורה, אבל בעצם מעשה המנורה עצמה ליכא שום דין בתוארה וצורתה שהנרות צריכין להיות מצדדין פניהם למול האמצעי דוקא.

ונפק"מ בזה כ' הגרי"ז, דהדינים שהן בעצם מעשה המנורה, כמו הדין דמקשה וגביעים כפתורים ופרחים וכדומה, הם נוהגים בה תמיד, בין בשעה שהיא דלוקה בין בשעה שאינה דלוקה, דהרי מלבד מצות הדלקת הנרות, המנורה עצמה היא מכלי המקדש וצריכה להיות במקדש משום מצות מקדש, וגם אז כל הדינים האלו נוהגים בה, דבלא"ה לא חשיבא מנורה כלל. משא"כ הך דינא שיהיו מצדדין כלפי נר האמצעי, כל עיקרו לא נאמר אלא בשעת הדלקה לבד, שאין זה מדיני צורת המנורה, רק מדיני מצות הדלקת הנרות, ובשעה שאינה דלוקה לא אכפת לן בזה כלל, והיינו דכתיב בקרא בהעלותך את הנרות וגו'. ומיושב היטב מה דהציווי היה לאהרן ולא לבצלאל, כיון דאין זה מדיני מלאכת המשכן, רק מדיני מצות הדלקת הנרות. עכ"ד.

אשר לפי דבריו הדברים מאירים, דהנה בפרשת תרומה שנצטוו על עשיית המנורה, כתיב 'ועשית נרתיה שבעה והעלה את נרתיה והאיר על עבר פניה', ופירש"י, עשה פי ששת הנרות שבראשי הקנים היוצאים מצדיה, מסובים כלפי האמצעי, כדי שיהיו הנרות, כשתדליקם, מאירים אל עבר פניה, מוסב אורם אל צד פני הקנה האמצעי שהוא גוף המנורה. עכ"ל. והיינו דמשום מצות ההדלקה דבעי אל מול פני המנורה וגו' נאמר שתעשה המנורה באופן שבהדלקתה יתקיים דין זה, והיינו דפירש"י שיהא פי ששת הנרות מסובים כלפי האמצעי, ולשיטתו, דבעי שיהיו הפתילות מוטיין כלפי נר האמצעי. ולדעת הרמב"ם יתפרש המקרא על עשיית הנרות הקבועים במנורה שיהיו מצדדין פניהם כלפי האמצעי. ואכן אי"ז משום הציווי לבצלאל בצורת המנורה, אלא מצות אהרן מדיני ההדלקה, רק דמה שקבוע בהמנורה נכלל בהציווי בעת עשייתה, [וכדביאר הגרי"ז מה דכתב לה הרמב"ם בה' בית הבחירה].

אבל פרשת ויקהל שעניינה מצות עשיית המשכן וכליו, והיינו הקיום דזיעש בצלאל (לז, א), בכאן אין ענין אלא לעשיית בצלאל מה שנצטווה על צורת המשכן והכלים, ועל כן במעשה המנורה לא נזכר רק שעשאה מקשה ועשיית הקנים הגביעים וכו', אבל עשיית הנרות באופן שיהא קיום מצות

לעולם ועד, ר' ראובן בשם ר' חנינא אמר, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו, כי באש ה' נשפט (ישעיה סו, יו), שופט אין כתיב כאן, אלא נשפט".

אומר לנו המדרש שילעתיד לבוא' כלומר זה עוד לא קרה, עם ישראל יהיה במצב של רח"ל חמורי חמורות, אבל הקב"ה יאמר לגוים, אתם ברגע האמת קראתם לעבודה זרה אז תרדו איתה לגהינם ותשארו שם, אבל עם ישראל שברגע האמת קורא לי, אז אני לוקח עליהם חסות, 'הלו זה העם שלי', 'זה אותם אלו שברגע שמישהו צבט אותם, הם צועקים שמע ישראל למרות שהם נראים איך שהם נראים. זה העם שלי, ואני כביכול יורד איתם לתוך הגהינם ומעלה אותם משם'. פלא פלאות.

אז הבה ולא נשכח גם בלהט הסיבוב השני וכל המאעכריי שמסביב לזה, שהמטרה שלנו זה לא ראש עיר פלוני או נציג אלמוני (מבלי לזלזל במה שאכן צריך לעשות). אבל 'לרצות' אנחנו רוצים דבר אחד ויחיד. הדבר היחיד של הנדיבות לב שאנחנו יכולים לתת לרבש"ע ב2024, זה את הלב את הרצון ואת התשוקה, את ההשתוקקות לגילוי מלכות שמים בעולם, למלכות בית דוד ובניין בית המקדש. "אחר ישובו בני ישראל וביקשו את ד' א-להיהם ואת דויד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים".

שנים רבות מפריע לי הפשט בפסוק (שבנוסח ספרד נאמר לפני שיר של יום. מיכה ד,ה) "כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו, ואנחנו נלך בשם ה' א-להינו לעולם ועד". וכי יש פה הצטדקות? למה אנחנו עובדים את השי"ת, כי כל העמים עושים כך? ובכלל, וכי הוא 'שוה ערד' בין כל אלילי העמים רח"ל? הרי הוא מקור האמת והם כזב ושקר, אז מה הדימוי. בס"ד נזדמן לי השבוע לראות במדרש תהלים (מדרש שוחר טוב) פרשה א תשובה מופלאה. ז"ל המדרש: "אתייה דרבנן כהא דר' אליעזר המודעי. לעתיד לבא באין כל שרי אומות העולם ומקטרגין על ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, ואומרים לפנינו רבונו של עולם מה נשתנו ישראל משאר אומות, אלו עובדי ע"ז ואלו עובדי ע"ז, אלו שופכי דמים ואלו שופכי דמים, אלו מגלי עריות ואלו מגלי עריות, הללו יורדין לגיהנם והללו אין יורדין? אמר להם הקדוש ברוך הוא, אם כן תרד כל אומה ואומה ואלהיה עמה לגיהנם ותבדוק את עצמה, וגם ישראל ילכו ויבדקו את עצמם, משיבים ישראל ואומרים לפני הקדוש ברוך הוא, אתה הוא סיכויינו, ואתה הוא סברנו, אין לנו מובטח אלא אתה, אם רצונך עבור אתה בראשינו, ואומר להם הקדוש ברוך הוא אל תיראו שכולכם לובשי שני, זה ברית מילה, שנאמר לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים (משלי לא, כא), ואף על פי כן אני אלך עמכם, שנאמר **כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ואנחנו נלך בשם ה' א-להינו**

"נחשבה" – הגאון מורנו רבי יחיאל הלוי נוביק שליט"א ר"ב "דעת יוסף" אשדוד

"נחשבה" ויקהל שקלים תשפ"ד

אשר קרך בדרך...

ויצאו כל עדת בני ישראל מלפני משה. כבר הבאנו פעם את דברי מרן הגה"צ רבי אליהו לאפיאן זצוק"ל, שהקשה מה באה התורה ללמדנו בפסוק זה, **ויצאו כל עדת בני ישראל מלפני משה**, וכי לא הבננו לבד שהם יצאו בסופו של דבר בזמן כלשהו, וכי נחשוב אולי שעדיין הם עומדים לפני משה, הלא מסתמא יצאו, ומה באה התורה ללמדנו בפסוק זה.

ופירש שהפסוק בא להודיענו שכאשר יצאו בני ישראל מלפני משה, היה ניכר עליהם שהם כמו אנשים שיוצאים מלפני משה.

וביאור הענין, כי כאשר שומעים דבר ה' מפי אדון הנביאים, זה אמור להשפיע השפעה עצומה ונפלאה על השומעים, ואולם זה תלוי מאוד כמה שהם השומעים מוכנים לכך מבחינה רוחנית, ולפי ההכנה כך ההשפעה. והנה עם ישראל של דור דעה היו בדרגה ובמצב הזה של הכנה, ולכן ההשפעה שקיבלו מהמעמד הקדוש הייתה גדולה בהתאם. וזהו שאמר הכתוב לאמר: **ויצאו כל עדת בני ישראל – מלפני משה.** עד כאן דבריו הקדושים של מרנא ורבנא רבי אליהו לאפיאן זצוק"ל.

והנה אנחנו כהיום הזה – לפני שלוש ארבע שנים... בתקופה הזאת בערך, עברנו תקופה מיוחדת שלא זכורה לנו כמות, תקופת הקורות... כאשר באי כל העולם היו עוברין לפני הקב"ה כבני מרחק, וכל אחד פחד לנפשו, באין מי שיכול לעזור לו, ואח לא פדה יפדה איש, ובתי חולים קרסו ואנשים התמוטטו, ואסינות קשים נפוצו, ודבר ה' היה מנסר ומשמיע קולו, מסוף העולם ועד סופו,

והיינו שומעים את קול ה' מתהלך בגן העולם היפה כל כך למראית עין, וקול ד' שובר ארזים וישבר ד' את ארזי הלבנון...
 והיינו מתפללים ביחוד בבית, או בציבור בהצירות ובמרפסות, ואף שהקב"ה נשבע שאינו מביא מכול לעולם, וגם נשבע שאינו
 משחית כל בשר, כמבואר בזכחים דף קמ"ז ע"א, אבל הפחד ששלט על פני תבל הקיף עולם ומלואו. החובות שממנו ושדות
 תעופה שקמו, וקול ד' בכח קול ד' בהדר, וכל אחד הבין שהקב"ה מרעיד איתני ארץ, ונשגב ה' לבדו. פי יום ל' צבקות על כל
 גאה ורם ועל כל נשוא ושלל. ועל כל ארזי הלבנון והנשאים ועל כל אלזני הבשן. ועל כל הדורים הרמים ועל כל
 הגבעות הנשאות. ועל כל מגדל גבה ועל כל הומה בצורה. ועל כל אננות תרשיש ועל כל שכיות החמדה. ושה גבהות האדם
 ושלל רום אנשים ונשגב ד' לבדו ביום ההוא. והאילולים פליל יחלף. ובאו במערות צרים ובמחלות עפר מפני פחד ד' ומחדר
 גאווה בקומו לערץ הארץ. ביום החוא ישלף האדם את אלזלי כספו ואת אלזלי זהבו אשר עשו לו להשתחות להפר פרות
 ולעטלפים. לבוא בנקרות הצרים ובסעפי הסלעים מפני פחד ד' ומחדר גאווה בקומו לערץ הארץ. חדלו לכם מן האדם אשר
 נשמה באפו פי במה נחשב הוא. כל אלה פסוקים בודדים מספר ישעיה פרק ב'. שדומה שנכתבו לאותם ימים...

והיה היום, והכל עבר פחות או יותר, למרות שמפעם לפעם רואים מסיכות ושומעים על מקרי הדבקה, ולפעמים יותר מזה, ד'
 ישמרינו.

אמנם כפי הנראה עדיין היינו צריכים הכנה מיוחדת והתבוננות עמוקה, כדי להכיר את מי שאמר והיה העולם. כי כל אחד ואחד
 עומד במבחן התורה, האם הוא חושב שמקרה הוא, האם העובדה שבמשך שנה וחצי, לא היו מיסות של שום חברה בעולם
 כמעט, זה מקרה? או שהוא מבין שיש מנהיג לבירה?

ואחד מידידי אמר לי בימים ההם, שהקב"ה כביכול מקרקע מטוסים, עם משחו שהוא יותר קטן אפילו מיתוש...

והנה יושב השמים ישחק ה' ולעג למו. ונלאו כל חכמי תבל למצוא תרופה, ובכל זאת העם לא שב עד המכה. ולא ראו ולא
 הבינו מי מחזיק את המקל, והתענינו רק בראיית המקל, וניסו להבין את ההגיון באיזו צורה הוא פועל. ואולם אנחנו עם ד' אף
 שלא נדע מה נעשה, מכל מקום אנחנו מאמינים בני מאמינים.

והנה לדידינו כל מי ששכל לו בקדקדו יבין עכ"פ שזו היתה תופעה מיוחדת במינה, שהיתה אמורה לעורר אותנו לפשפש
 המעשים, ולהזכיר לנו את הקול דודי דופק פתחו לי, והיינו פתחו לי פתח כחודו של מחט, ואני אפתח לכם כפתחו של היכל.

והנה היום הכל נעלם וכבר שכחנו. והנה לפני חמשה חדשים, דבר נפל בישראל, מלחמה נוראה ואיומה לדאבון הלב, ביום
 שמחת תורה, וכבר למעלה ממאה חמישים יום, ולא רואים את הסוף. והסכנות המה גדולות ואין לנו להשען אלא על אבינו
 שבשמים.

ונשאלת השאלה האם אנחנו נראים אמנם כמו שיצאנו מדרשה גדולה של הבורא עולם, שמראה לנו מעשה ה' כי נורא הוא?
 או שחם ושלום נראה לנו שעולם כמנהגו נוהג, וזה בכך הכל צירוף מקרים שהשנים האחרונות מעניינות יותר משום מה... ולא
 שזה משחו מכון ממישהו. ובמה תלויה ההתעוררות שלנו? בהכנה, כי מי שמוכן לשמוע את קול ה' בכח קול ה' בהדר, קול ה'
 שובר ארזים, זוכה ורואה פני השכינה, ומי שלא מוכן לשמוע את קול ה' הוא אינו רואה ואינו מקבל פני שכינה. כי כאשר אדם
 מחפש לראות הנהגת בבריא, הרי מציין עליו בעל הבירה...

והנה אברהם אבינו לא חיכה לקרונה, ולא למלחמת שמחת תורה... כדי לראות שיש מנהיג לבירה, ואילו אנו לא נפרדנו מעם
 החמור, ולא רואים ולא מרגישים כלום, אבל בכל זאת בין כך ובין כך קרויים בנים, ואי אפשר להניח לנו לישון, ולכן הקב"ה
 כביכול נאלץ להעיר אותנו, וזה כנראה מאד דחוף, ועל השנות החלום פעמיים כי ממתר האלוקים... ולמה הקב"ה ממחר,
 בשבילנו שאנו קרובים לגאולה.

והאם עכשיו אפשר לכתוב עלינו ויצאו כל עדת בני ישראל מלפני משה? או שעדיין לא נכנסנו. יעשה כל אחד את המבחן
 לעצמו. ואולם חשוב מאד להבין שלא הקרונה ולא מלחמת שמחת תורה, באו עלינו במקרה ח"ו. והישועה בא תבא במהרה,
 תוך אמותי עם סגולה שהכל בהשגחת הבורא, והוא לבדו פועל גבורות עושה חדשות בעל מלחמות בורא רפואות מצמיח
 ישועות. ובעזרת השם יתברך נעשה ונצליח, אמן ואמן.

"בומרנג" (בעין הסערה)

דרמה מדהימה עם מסר חד מאד!

פרק מ"ח "דודי אינו זמר קונצרטים" (צילה מבהירה את מערכת הכללים)

תמצית קצרצרה מהפרק האחרון:

ר' נפתלי ברנר חמיו של נחומי דואג למשפחת סטוויצקי מריש עד כלה, הוא מסדר לו כולל מיוחד שנמצא בקרבת מקום, הכולל שייך לידיד נעורים שלו בשם רב חיים משה לוי מראשי עדת החלבים, יש לו כולל שלומדים הלכה בעיון כעת הם לומדים חו"מ, רב נפתלי מבקש מידידו לקבל את דודי שמצטיין בלימוד ובהתמדה, ר' חיים משה מתנה זאת במבחן קשה על מאה סימנים בחו"מ, דודי לא נרתע מהאתגר הוא מתכונן לזה שבוע ימים לאחר מיין הוא מגיע לביתו ובבחן מבחן מקיף ביותר, דודי עונה על הכל לשביעות רצון המלאה של ראש הכולל אלא שהוא מוסיף פרטים מעבר למה שהתבקש וזה לא מוצא חן בעיני ראש הכולל, הוא מרגיש שדודי חצה להראות לו עליונות מסוימת עליו, רק אחרי שרב נפתלי מבטיח לו שדודי ישמור על המסגרת ויצניע את עצמו יקבלנו.

דודי מקבל את התנאי הוא משתדל לא לבלוט אבל כשהתבקש למסור חבורה בכולל הראה לכל האברכים שהוא מחדש נפלא וזכרן מופלג, בשקט מתחילים האברכים לאחוז כי דודי עתיד גדול מאד לו.

דודי מוצא מקום תפילה מצוין במרחק מה מביתו, כל המתפללים הם בני תורה חלקם לא מתגוררים בשכונה, דודי קובע את מקום תפילתו שם, לימים הוא מתבקש לגשת לעמוד בליל שבת, אבל דודי מתבייש לגשת לעמוד, הוא מנמק זאת בשל היותו חדש, הוא מבקש חודש תמים כדי להסתגל לבית הכנסת. כעבור חודש הוא ניגש ומעביר תפילה שכל המתפללים יוצאים מהכלים, לאחר מיין מתחילות הבקשות לבוא אחר זה, דודי נעתר להתפלל פעם בחודש, אבל כשמגיעה בקשה שייגש גם בימים נוראים סירב בנחרצות. הוא לא מתכונן לגנוז את התוכנית של חו"ל שם ניתן לעשות כסף רב.

פסח שולביץ מתחרט על ששמע לידידו הקנטור מיכאל גולדמן מתברר כי החזן שהביא משה שניידר אינו עונה לציפיות של המתפללים תמיד ישנה אופוזיציה שמעוררת סערות, אף חזן אינו מגיע לקרסולי החזן הבלתי נשכח ר' יעקב ליכטנביץ, פסח מבין שהיחידי שיוכל לסגור את פיות המקטרגים יהיה דוד סטוויצקי, הקלטת שלו הוכיחה את שהוא דומה לאותו ר' יעקב. פסח מתכנן לעשות משהו בשנה הבאה.

לאחר הימים הנוראים (כפשוטו) גמר פסח שולביץ אומר בנפשו, אני לא צריך את קנטור גולדמן כ"עוד המסייע" כי "עם כאלו ידידים מי צריך שונאים" יש לי את הסמכות המלאות של גבאי, עלי להשתמש בהן בלי שמישהו יערער על החלטותיי.

המסקנה שלו הייתה: עלי ליזום קשר עם דודי סטוויצקי ואפילו לבקש את מחילתו ולבקשו לבוא בשנה הבאה, לא אמתין לרגע האחרון, שמא ימצא בית כנסת אחר, עלי לפנות אליו כבר בתחילת החורף.

הוא בדק את מכתבו של דודי וחיפש את מס' הטלפון הנייח שברשותו, היה מצוין שם מספר שמתחיל בקידומת 03 הוא חייג אל המספר, קול של בחור צעיר ענה לו, פסח ידע מעט עברית, הוא החל לגמגם בעברית משובשת במבטא אמריקאי כבד.

"אני לדבר עם דוד סטוויצקי, האם אתה הג'וניור שלו?" (בן)

הבחור לא ידע את פירוש המילה, אבל הבין שהוא מבקש אדם בשם ר' דוד אחד שאין לו כל מושג מי הוא.

"מצטער אני לא מכיר אדם כזה".

"הוא לא לגור יותר בבית"?

"לא, כאן גרה משפחת פרידמן".

לבחור לא הייתה סבלנות לשמוע דרשות בעברית מגומגמת, הוא הוריד את אפרכסת הטלפון והושיב אותה על תושבתה.

"א'בראך (חורבן) מה עושים כעת?" שאל פסח את עצמו.

הוא הסתכל בכתובת שמצוינת במכתב הוא ראה שהלה מתגורר בבני ברק, בני ברק אמנם היא עיר קטנה ביחס ללוס אנג'לס, אבל לא שכונה בינונית, יש בה כבר רבבות אנשים איך מוצאים מחט בערמה של שחת?

מוחו של פסח די חרף, הוא עו"ד במקצוע ועליו להשתמש בתאים האפורים שניתנו לו מהבורא, מאמץ מחשבתי של חמש דקות הביאו לתוצאה שיש סיכוי שהחזן לשעבר ר' יעקב ליכטנוביץ מכיר אותו, שניהם חזנים וקהל החזנים לא גדול, יש סיכוי שהם נפגשו אי שם במהלך החיים, בפרט שר' יעקב מתגורר בבני ברק, יש סיכוי לא קטן לקבל ממנו איזה שהוא מידע עליו.

פסח לא איבד זמן, הוא חיפש ברשומות שלו את הטלפון של ר' יעקב, לאחר מספר צלצולים ענתה רעייתו של ר' יעקב. לשמחתו הגדולה ידעה הרעייה אנגלית בסיסית ויכול היה לדבר עמה בשפתו.

"אפשר לדבר עם ר' יעקב?"

"הוא לא בבית כעת, במה אני יכולה לעזור?"

"אמרי לו שיצור קשר למס' טלפון זה, אני צריך ממנו מידע חיוני ביותר" סתם בלי לפרש את שמו.

הוא חשש מאד שלאחר שר' יעקב ניתק מגע לפני מספר שנים אולי השם פסח שולביץ ירתיע אותו.

כעבור שעתיים הגיע ר' יעקב לבית, לאחר שגמר את סדר לימודו בכולל ערב, אשתו סיפרה לו על טלפון מארה"ב שהגיע בלי ציון זהות, הלה טוען שזוהי שיחה חשובה מאד וביקש להתקשר אליו בדחיפות.

ר' יעקב הסתכל במספר וידע היטב במי המדובר. אבל לרגע אחד לא חשב לא ליצור קשר, יש לו מענטשלכקייט (אנושיות) שמחייבת לעזור לזולת. הוא לא איבד רגע בלי להסתכל על מחיר השיחה.

"הלו כאן יעקב ליכטנוביץ במה אוכל לעזור?"

"או יס ר' יעקב, כאן פסח שולביץ הגבאי של "נר תמיד" אני צריך איזה אינפורמיישן (מידע) חשוב"

ר' יעקב ידע מעט אנגלית, די כדי למנוע את פסח לגמגם בעברית.

"איזו הפתעה רבי פסח היקר, מה נשמע אצלכם, כבר זמן רב לא היה לנו קשר".

פסח חש כאלו צרי ולוט נמסכו בקולו, קולו הידידותי נתן לו את האומץ לשטוח את משאלתו.

"ר' יעקב, אשמח מאד אם תוכל לעזור לי בבירור מס' טלפון של חזן שפנה אלינו בשנה שעברה, משום מה לא נסגר כלום איתו, אבל עכשיו יש לנו רצון לחתום איתו חוזה, אבל המספר שנתן לנו בשנה שעברה אינו רלבנטי, כנראה עבר דירה למקום אחר. האם תוכל לברר לי את מס' הטלפון שלו או למצער את כתובתו החדשה, אם תהיה לי הכתובת אמצא דרכים למצוא את הטלפון".

"על מי מדובר, אם אכירנו אשמח לעזור".

"השם שלו דוד סטוויצקי, האם זה אומר לכם משהו?" שאל פסח בהיסוס.

"אני מכיר אותו בהחלט, הוא למד אצלי את המקצוע, אין לי מושג איפה הוא גר כיום, אם עבר דירה, אבל יש לי אפשרות לברר זאת, אני יודע שהיה לו קשר עם יהודי חשוב בבני ברק בשם רב שלמה שרפשטיין, אצור איתו קשר וברגע שיהיה לי מידע תועלתי אצור איתכם קשר, לפי המספר הזה".

ר' יעקב לא התמהמה, הוא יצר עוד באותו ערב קשר עם רב שלמה וסיפר לו על הפניה מארה"ב. רב שלמה שמח מאד, הוא ראה בכך רמז חיובי מהשמיים, הוא נתן לו את המספר החדש של משפחת סטוויצקי.

בשעה מאוחרת בלילה יצר ר' יעקב קשר עם פסח ומסר לו את הפרטים.

פסח המתין עוד יום, למחרת התקשר לבית משפחת סטוויצקי, את דודי לא פגש, הוא שקוע בלימודו בכולל עד שעה מאוחרת (הוא עשה לעצמו סדר ג' כפי שנהגו הרבה מאברכי הכולל, לימוד שלמה כי ראש הכולל לא שילם על כך מאומה), אך צילה נענתה בחיוב לדבר עמו, היא דיברה עמו אנגלית פרפקציוניסטית שהפתיעה אותו, אפילו הוא כיליד אמריקה לא שלט במכמני השפה כמו הגב' הזו.

הוא הציג את עצמו כפסח שולביץ גבאי בית הכנסת "נר תמיד" בלוס אנג'לס, הוא התנצל בפניה על התקרית המצערת של שנה שעברה, היה "מיסטייק" (טעות) רציני, קשה לו כעת להסביר למה זה קרה, אבל ביקש להתנצל ולחדש את הקשר, הוא ביקש את דוד ליצור עמו קשר, כדי לחתום חוזה לשנתיים רצופות. באם זה יעלה יפה, יוכלו לחדש את החוזה לעוד שנתיים, הבטיח מכל הלב.

"אני לא יודעת אם יש טעם בכל זה, עליך לדעת שדוד בעלי הוא אדם מיוחד ולא איזה צעצוע (גיים) שמתופעל מלמעלה. בעלי לא ניגש לכל בית כנסת, אלא א"כ הוא עומד במערכת הכללים שהציבו לנו רבנים חשובים, רק אם נדע בדיוק אם בית הכנסת שלכם עונה לפריוציפים ההלכתיים נשמח ליצור אתכם קשר".

פסח מרגיש לחץ על הלב, כאילו הניחו לו שק של 50 ק"ג מלט על החזה, עכשיו הבין למפרע מה שמיכאל גולדמן חזה מראש. זו משפחה פנטית ביותר, מי יודע אלו תנאים היא עומדת להנחית עליו כעת, איך יוכל הקהל להכיל שינויים חזקים?

אבל...זהו האבל הגדול, אם לא יביא את החזן הפלאי הזה הסאגה של פיליפ מייזעס ובניו ומשת"פיו לא תסתיים לעולם, הם ימשיכו לרדת לחייו עד שיביאו לפיטוריו, דבר שישליך על כל המשך חייו, הוא יחשב כלא יוצלח שלא יודע לנהל דברים פשוטים, אפילו גבאות בבית כנסת (לא כולם יודעים שלנהל בית כנסת פרובלמטי כזה, לדעת להלך כנגד רוחו של כל אחד מהם, בפרט כנגד רוחו של פיליפ מייזעס הפרזידנט הנרגן צריכים ראש של מיניסטר) עליו להרים את הכפפה, הוא כבר ימצא דרך איך לתמרן עם הנתונים.

אבל הוא חייב לאלתר מיידית, לפני שהגב' החכמה תבין שהוא מנסה לעבוד עליה.

"הבה נשמע את התנאים שלכם" קרקר בקול צרוד מאד.

"התנאים פשוטים ביותר: (א) על בית הכנסת שלכם למנוע ממחללי שבת בפרהסיה להתפלל בימים הנוראים, בשבילם יש טמפלים (היכלי תיפלה) של רפורמים.

(ב) אסור שהקהל יהיה מעורב, שזה אומר:

(1) המחיצה צריכה לעמוד במערכת הכללים ההלכתית. (2) כניסה נפרדת לגברים ולנשים. (3) אין שום אפשרות של תערובת בהפסקות.

(ג) אין מקהלות מלוות כמו אצל הקונסרבטיבים, וודאי שלא ילוו את התפילה בעוגב או פסנתר כמו אצל הרפורמים.

בעלי בא להתפלל לפני הבורא יתברך ולהעלות את התפילות שלכם לבורא, הוא שליח קהל ראוי, אבל אינו זמר בקונצרט, לפיכך חובה על בית הכנסת להיראות כבית כנסת אורתודוקסי למופת.

(ד) תנאי חשוב ביותר: דירת השכירות של דודי צריכה להיות במרחק מה מהמקום, כדי שלא יהיה לו כל קשר עם אנשי הקהילה, דודי בא להתפלל ובכך מסתיים תפקידו, ביתר היום הוא נמצא עם עצמו, עליו ללמוד כבכל יום, יש לו הרבה לימודים חשובים שנועדו להעצים את קדושת היום, כדי שתפילתו תצא מתוך טהרת הלב.

אם אתם מסדרים את כל זה, יש לדודי מה לעשות בבית כנסת שלכם' סיימה את ההבהרות.

דבריה של צילה נאמרו בנחרצות רבה, הם הבהירו לכל מי שהטה אוזן כי היא אשה מאד עקרונית ולא עומדת לניהול משא ומתן על תנאיה.

עיניו של פסח חשכו לחלוטין, על כאלו תנאים נוקשים לא שיער, הוא ידע שבית הכנסת שלו לא עומד כמעט בשום פרט, אמנם אין ליווי של מקהלה וודאי לא עם כינור ועוגב, אבל המחיצה בקושי נקראת מחיצה, בהפסקות מתערבים הנשים והגברים יחד, שיחות ערניות מתנהלות ביניהם אך הייתה התפילה, לגברים חשובה דעת הנשים, אך נשאה התפילה חן בעיניהן, שלא לדבר על כך שקרוב ל-45% מהמתפללים בימים נוראים הם מחללי שבתות בפרהסיא, אנשים שלא דורכים במקום רק בימים אלו, בשבילים הוכשר חניון רחב שנמצא בקרבת מקו במקום בולט לחלוטין לכל מי שצריך חניה לרכבו, גם ביום כיפור, היום הקדוש ביותר בשנה, ישנה תנועה ערנית למד, עשרות רכבים שועטים בבקרו של יום, מביאים את מיטב המתפללים שמתגוררים במרחק ניכר.

איך מרבעים את העיגול!?

אבל לא איש מעשי כפסח שולביץ ירים את ידיו, מוחו הזריז אלתר פתרון מזהיר לבעיות הקשות. הוא החליט שהשנה יעביר את "עזרת הנשים" לגלריה העליונה, מקום מרווח מאד שנועד לאירועים חגיגיים. לא אחת היו דיבורים על עשיית השינוי, אבל עצלות הביאה לזניחת הרעיון, עתה אם יזיז את עזרת הנשים למעלה תיפתר בעיית המחיצה, זה ממילא יגרום שהנשים והגברים לא יתקהלו במסדרונות, גם אם יקרה, זה יהיה די זניח ועל כך יוכל למצוא תירוץ.

בעיית הבעיות... החניון, הוא לא יוכל לומר לאנשים שמתגוררים במרחק עשרות קילומטרים לשכור דירות בקרבת מקום, הוא מכיר את צאן מרעיתו המתוק, אם יבקש זאת הוא יצטוך לוותר על קרוב למחצית מהמתפללים

"אוי לי מיצרי אוי לי מיוצרי" קשר גורדי (סבוך ביותר שלא ניתן להתיר)

אבל לא אלמן ישראל, יש לו את הרעיון של רעייתו החריפה והפלפלית אורה מרים שיעצה לו בעבר להשתמש בחניון שסמוך לבית הכנסת שממוקם מאחור, החניון שייך לחברת ההשכרה "דייניס קורפריישן" הוא ישכור אותו לימים נוראים שיהיה ברווח לכל הצדיקים שלו, הם יגיעו לבית הכנסת רגלית, החניון הקדמי ינעל, יעשו לו דלתות מיוחדות שייטשטשו קוסמטית את מציאות החניון, כך לא יעלה על דעת דודי שאינו מעורה בתוך הקהילה כי עבדו עליו בעיניים.

הוא התעשת במהירות האור, עד שכמעט לא ניתן היה להכיר כי האיש עשה בישול מהפכני ענק תוך כמה שניות. הוא פנה אל צילה בחיוך רחב.

"איזו שאלה, את מתפרצת לדלת פתוחה, כל התנאים שלך מקובלים והם לכתחילה אצלנו, אנחנו קהילה חרדית למופת, מתרחקים מכל אלו שהם "אולטרה לייט" דודי ימצא את עצמו בן בית ולא יחוש בזרות.

צילה חשה בחושיה המחודדים כי פסח אינו דובר אמת לחלוטין, אבל על כך נאמר "כבדהו וחשדהו" קודם כבדהו רק אחר כך יעשה "חשדהו... וחשדהו לחשדהו"

הוא אומר, צריכים לתת לפסח צ'אנס להוכיח את דבריו, כרגע תאמר לדודי לסגור חוזה רק לשנה, עליו לבדוק בעיניים פקוחות לראות שלא מזייפים, אם הכל יהיה תקין כפי שסוכם יחדש חוזה לעוד שנה, כל שנה יעשה בדיקה מחדש, כי אי אפשר לסמוך לחלוטין על "הני אמריקנוס" וחובת ההוכחה מוטלת עליהם משנה לשנה.

פסח נשם לרווחה, הוא שמח בלבו שהצליח להערים על כולם, הוא לא יספר לאיש על תוכניותיו, הוא יבצע את כל השינויים באיטיות, זמן רב לפני ימים נוראים, שאיש לא יחשוד אותו שהוא מביא איזה חזן פנטי שעומד להנחית עליהם הוראות מחמירות.

רב סך שלמה לוי נחשב לאדם מוצלח מכל הבחינות, הוא חונן באיי קיו גבוה מאד ובחוש שישי (כוח לחוש דברים שלא ניתן להבחין בהם בחמשת החושים) שרק מועטים מאד חוננו בו. אבל מעלתו הייתה חסרונו. כשהגיע לגיל האיש מקדש התקשה למצוא את שידוכו.

למרות שהיה לו רזומה גבוה מאד בקהל הדתי לאומי, הוא היה בוגר "מדרשית נועם" ושיבת "כרם ביבנה" לאחר מיכן שירת בצנחנים ומשם לסיירת מטכ"ל שם טיפס עד לדרגת רב סך, הטילו עליו מבצעים שהצריכו המון אינטליגנציה, הוא ביצע את כולם בהצלחת יתר, עד שעוטר בהרבה עיטורי גבורה, צל"שים לא מעטים היו מנת חלקו, עד שלא התרגש כל אימת שבישרוהו על עוד סמל שיקבל.

אבל כל זה לא הביא אותו להיות "חטיף" בשוק השידוכים המקובל מקדמת דנא.

הוא נזהר מאד מלחפש בדרך אחרת את שידוכו, הוא היה בחור נקי לחלוטין והאמין באמונה שלימה שהדרך למצוא את מה שהובטח לו משמים 'ארבעים יום קודם יצירת הולד' עובר דרך ישראל סבא, אלא שהשדכנים למיניהם בחוגים שלו לא יכלו למצוא לו משהו מתאים, בשל יחודו בכל התנאים שהוזכרו.

אי אפשר היה להתאים לו בחורה דתיה אם היא לא מספיק אינטליגנטית, הפער עם אחת כזו לא ניתן לגישור, לא חסרו בנות עם מנת משכל גבוהה מאד, אבל הן לא היו מספיק דתיות עבורו.

הוא דרש מזו שעתידה להיות נוות ביתו, לשמור על קלה כחמורה. כשהיה ניפגש עם המשכילות, לא מצא אחת מהן שתשביע את רצונו. הוא לא ויתר על צניעות מקסימלית, מכיסוי ראש עד יתר חלקי הלבוש, לפי ההלכות המחמירות ביותר, אבל אותן שלמדו השכלה גבוהה לא סברו כן.

כיון ששלמה היה עקשן עצום ולא היה מוכן להתפשר על קוצו של יו"ד, התקשו השדכנים למצוא אחת שמתאימה. שלמה ראה בעיניים כלות והולכות שהוא מתקרב לגיל שלושים וחמש ועדיין אין בנמצא הצעה שתתאים.

לאחר התלבטויות רבות החליט ללכת לחכם רבי שלמה ענתבי מגדולי המקובלים בצפון, נאמרו על חכם זה גדולות ונצורות, פועל ישועות מעל דרכי הטבע, המיוחד שבו כוחו הפנומנלי בראיית הנולד, מדבריו לא נופל אפילו כחוט השערה, כל מה שאומר מתקיים, הבטיחוהו חסידיו הנערצים.

שלמה בטבעו אינו אחד ששוחר אחרי בבות למיניהם, הוא מאד מסתייג מהם והמונם, הוא חשש שיש לו עסק עם איזה בבא קדישא, אבל לאחר שאביו סעדיה לוי שהיה מזכיר מושב "משואות יצחק" הפציר בו רבות נעתר לבקשתו, הוא החליט לצרף אליו לבדיקה את חברו הביקורתי ביותר, יוסף מועלם, שהיה קוטל כל מי שרק ניסה לאחז עיניים, אם יראה אצלו "סך בבוית" יזנח אותו בו במקום.

לאחר שקבעו אצלו תור באחד הערבים, הגיעו בשעת ערב מאוחרת לאחר שעות הקבלה, שלמה לא רצה לפגוש את אחד ממעריציו שידבר אליו בנימה מעריצה שתשחד את עיני שכלו, לכן ביקש שעה רגועה לחלוטין.

בשעה שנכנס ראה אדם לבוש בגלימה פשטנית, בעל זקן לבן שלא נגע בו מסרק שנים רבות, הזקן היה מסובך בכל מיני קניפים (קשרים) מצחו הרם היה חרוש קמטים רבים הוא לא הרכיב משקפיים אבל ניכר עליו שהוא קצר רואי מאד, כל מהותו הקרינה אדם סגפני שלא נותן עיניו בצרכי העוה"ז.

הוא דיבר אליהם בלשון הקויידש מעורבבת עם הרבה ארמית, הוא ביקש משלמה לתת לו את שמו ושם אמו, יותר מכך לא ביקש ממנו מאומה. לאחר מיכן הסתגר בחדרו משך עשר דקות. לאחר מיכן יצא מהחדר כשעיניו עצומות לחלוטין ופניו מפיקות זוהר, הוא פנה אל שלמה לוי ואמר לו:

"שלמה בן מזל, נראה כביכול חסר מזל, זיווגו משמים נתעלם מן העין. על מה ולמה קרה הדבר?

כי הזיווג שנכתב לו מלמעלה, לא הגיע אליו שמה, אבל לאחר חקור ודרוש בספרי הקבלה שמסורים בידי ממורי ורבי רבי חיים חורי זצוק"ל התגלה לי בס"ד שמה ושם אמה, שמה בישראל, סימה בת זוהרה. היא מתגוררת בירושלים עיה"ק.

עליך לברר על משפחת טביב המתגוררת בשכונת קטמון, אותה סימה (אוצר) בת מזלך משמים, אל תסתכל על כך שהיא פשוטה מאד ואפילו תמימה ביותר, היא אוצר גדול מלא במידות מיוחדות, טוב לב שופע על גדותיו וכוח נתינה לזולת בצורה יוצאת דופן, עיקר העיקרים שלה, יראת שמים בתכלית, לשון טהור בתכלית, היא לא תראה בזולת כל דופי. אם תישא אותה תראה ממנה רוב נחת, ילדים שהולכים בדרך התורה והמסורה, המשך ראוי לשמו.

כדי שיאמין לדבריו סיפר לו כל מיני דברים שאירעו עמו בסתר ואיש לא ידעם מלבדו, שלמה היה המום לחלוטין, המקובל קרא אותו כאילו הוא ספר פתוח, הסימנים שנתן היו נכונים לחלוטין, רק הוא ידעם, הוא לא גילה אותם לאיש אפילו לא להוריו, גם לא לחברו הטוב יוסף מועלם, די היה למקובל רק את שמו ושם אמו בלי פרט נוסף, כדי לחשוף אותו לחלוטין ולצפות את עתידו.

המקובל ביקש משלמה לא להתעכב יתר על המידה, די במה שחיכה עד עתה, עליו לבנות עמה את ביתו, יחד עמה יבנה בית לתפארת.

כשיצאו שניהם מבית המקובל היו נרעשים שניהם, הפעם לא ביטלו את הדברים כפי שתמיד היו לוקחים כל דבר בערבון מוגבל. לא היה מי שיכין את המקובל, מניין לו פרטים אישיים צפונים שרק שלמה ידע עליהם, הפעם ניכר היה שרוח הקודש שורה על הצדיק המסתגף, דבריו הם אמת וצריך לשלוח שדכן למשפחת טביב.

הפעם נטל שלמה יחמה, הוא פנה אל ידיד המשפחה ר' חיים מחפוד שדכן במקצועו, אלו שהמעטו בשבחו הודו שעשה לכל הפחות כחמישים שידוכים, לדעת המפליגים, עבר את המאתיים זוגות. הוטלה עליו משימה, לברר על משפחת טביב שמתגוררת בשכונת קטמון. ר' חיים שהיה זהיר במלאכתו וגם בקי נפלא בכל התחבולות הדיפלומטיות שהומצאו במיוחד לצרכי השדכנות, תוך יומיים היה מעודכן פרטים מלאים על המוצעת, התברר שמדברי המקובל לא נפל צרור ארצה.

סימה הייתה בחורה פשוטה שלמדה בבית יעקב אך לא סיימה לימודים, כי לא הצטיינה בהן, ניתן היה להגדירה כממוצעת בכל, אבל הצטיינה בלב טוב ומידות נפלאות ביותר. לבה היה חנון ורחום על כל אחד, מצוינת הייתה ביראת שמיים, השתדלה לא לדבר עם מי שאינו מבני משפחתה, לא היה יום שפחתה מאמירת עשרים פרקי תהילים על כל החולים והנדכאים, כמו כן הייתה בעלת הבית למופת, אצלה עמד הבית מעל לכל. היא בררה את חברותיה בפניצטה, רק מי שאחזה שדומה לה ולביתה הייתה מתקרבת אליה, את היתר הייתה מסננת, זהירותה בשמירת הלשון הייתה מופלגת ביותר, בזה

הצטיינה מעל כל בני משפחתה, אבל התקשתה במציאת שידוך בשל חסרון השכלה כיון שהייתה פשוטה למדי לא ראו את מעלותיה הנשגבות שלא בלטו בעלטה. הוריה היו עניים מופלגים שלא יכלו לתת אפילו רבע ממה שאחרים נותנים עבור בנותיהם, זה זה גורם הביא שאיש לא חשב עליה ברצינות.

לעומתה חמשת אחיותיה נישאו בקלות, זו אחר זו כמעט ללא עיכוב, כיון שהיו מיוחדות בכל תחום מלבד הכסף, הן מצאו את שידוכן עם משפחות שלא חיפשו את הכסף ביתר דקדוק. אבל סימה שלא הצטיינה באף תחום עמדה בצל אחיותיה.

שלושת אחיה שלמדו בישיבות ניסו למצוא עבורה שידוך בכל הישיבות שהכירו, אבל לא עלתה בידם, כך הגיעה סימה לגיל 28 ועדיין אין לה גואל.

כשהגיעה ההצעה של מחפוד עם סך שלמה לוי שנמנה על חוגי הדתי לאומי, נרתעה המשפחה מאד, עד עתה לא עלתה כזו הצעה, כל ההצעות היו בחורי ישיבות מהחוגים החרדיים ביותר, אך יעלה על דעת שדכן להשפיל את משפחת טביב להציע להם כזו הצעה?

אבל כוחו של השדכן מחפוד היה גדול מאד, הוא הצליח לאחר מאמצים מרובים לרכך את ר' משה טביב האב לגשת אל המקובל רבי שלמה ענתבי ולשאול אותו בדבר השידוך. ר' משה יצא באישון לילה כגנב במחתרת אל השדכן רק רעייתו עמו לשמוע מה בפי המקובל.

כל הדוך היה ר' משה נסער, אמנם ידע את הקשיים העצומים אותם עוברת בתו בנתיב השידוכים, אבל שק יעלה בגורלה, להינשא לקצין בסיירת מטכ"ל!?

אמנם הוא שומר על קלה כחמורה, אבל הוא לא מהחוג שלהם, האם כאלו ויתורים צריכה בתו לעשות? אולי צריכים להמתין עוד מעט ואז ימצאו ישיבה בחור מבוגר שהוריד את אפו הוא ינמך את הדרישות שלו ובתו תינשא עם בחור שמתאים למשפחתם.

חמישה חתנים לו, כולם בחורים שלמדו בישיבות טובות, שלושה למדו בפורת יוסף ושניים למדו בישיבות אשכנזיות. לפתע יכנס קצין צבא עם רובה ורומח לביתו, אוי לאותה בושה ואוי לאותה חרפה.

אבל כשנכנס לחדרו של המקובל לאחר שעה של גילויים ובכיות, הבינו ר' משה ורעייתו, כי שלמה בן מזל הוא הזיווג שלה, על סימה בתו הוכרז בשמים ארבעים יום לפני היצירה, סימה בת פאני מיועדת לשלמה בן מזל. במופלא ממך אל תדרוש.

המקובל הרב ענתבי הבטיח לרב משה שהנישואין עם שלמה לוי יהיו מאושרים ביותר, אפילו שהוא כרגע מחוג מרוחק למדי כלפי ביתם, אבל עליו לדעת כי רב שלמה הוא נשמה גבוהה, למרות שיכול היה ליפול בשל היותו בצבא במקומות ה' שימור ויציל, קידש את עיניו ואת אוזניו, הוא זהיר בקלה בבחמורה.

עוד יותר מכך הוא הבטיח להורים הנרעשים ששלמה יעזוב בקרוב את הצבא ויחפש מסגרת יותר חרדית, את כל לבושו יחליף לפני החתונה, הוא יראה כבחור ישיבה מימים ימימה, זו לא תהיה "כיפה אדומה" הוא לא זאב מחופש אלא תוכו כבד.

לאחר השיחה המעמיקה שהייתה להורים עם המקובל, הותרה הרצועה, השניים נפגשו בבית ההורים, הם גילו ששלמה מיזמתו האישית היה לבוש כבחור ישיבה חובש בכובע ישיבתי ומתחתיה כיפה שחורה ענקית, ציציותיו יוצאות החוצה בחינניות רבה, הלבוש היה אוטנטי לחלוטין איש לא היה מאמין ששלמה הוא רב סך בצבא, הוא הבטיח להורים שהוא עוזב את הצבא תוך ימים ספורים הוא קבע עם חבר ללמוד מסכת קידושין וש"ע כדי להכין את עצמו כהוגן.

